

Ceļa karte skolotājam

Latviešu valoda I (vispārējā vidējā izglītība; optimālais satura apguves līmenis)

Elektroniskie līdzekļi, kurus iespējams izmantot mācību procesā visu tematu (apakštematu) apguvē	
Elektroniskā līdzekļa nosaukums	Pieejams
Citvalodu personvārdu atveide latviešu valodā – elektroniska daudzvalodu priekšvārdu un uzvārdu vārdnīca.	https://www.personvarduatveide.lv/
e-pupa – elektroniska latviešu valodas vārdnīca ar plašu lingvistisko informāciju folklorā, literatūrā, publicistikā un dažādās zinātņu nozarēs, piedāvā simbolisko un kultūras kontekstu, kā arī ekstralingvistisko materiālu.	epupa.valoda.lv
Latviešu valodas rokasgrāmata – daudzfunkcionāls informatīvi praktisks elektronisks līdzeklis, kas ir lingvistisks uzziņu un mācību materiāls vidusskolas skolēniem un teorētisks palīgs skolotājiem.	valodasrokasgramata.lv
Latvijas Nacionālais terminoloģijas portāls, kurā apkopota apstiprinātā dažādu nozaru terminoloģija.	termini.gov.lv
Letonikas krātuve – digitālais saturs mācībām, kā arī latviešu valodai noderīgi rīki un uzziņu resursi.	https://www.letonika.lv/
Lingvodidaktika: latviešu valodas mācības pusaudžiem un jauniešiem – rokasgrāmata pamatskolas un vidusskolas pedagogiem.	https://maciunmacies.valoda.lv
Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca, kurā apkopota lingvodidaktikas nozares terminoloģija.	https://valoda.lv/wp-content/uploads/docs/E-Gramatas/08-Vardnica.pdf
Literatura.lv – Latvijas un latviešu literatūras vortāls.	https://www.literatura.lv/lv
Nacionālā enciklopēdija – apkopo latviešu valodā akadēmiskās vides pētniecības rezultātus sabiedrības vajadzībām, radot augsti ticamu informācijas kopumu.	enciklopedija.lv
Nacionālā korpusa kolekcija – teksta un runas korpusu kopa.	https://korpuss.lv/
Satori – kultūras un patstāvīgas domas interneta žurnāls, kas publicē rakstus un esejas par aktuālām sociālpolitiskām un kultūrpolitiskām problēmām, recenzijas un pārdomas par grāmatām, filmām, teātra izrādēm, koncertiem, mākslas izstādēm, intervijas ar literātiem, mūziķiem, režisoriem un citiem radošiem cilvēkiem, kā arī prozas un dzejas darbus.	https://satori.lv/
Skaidrojošā vārdnīca TĒZAURS – vārdnīca, kas aptver visus kādas valodas vārdus; plaša sinonīmu, antonīmu un citādi semantiski saistītu vārdu vārdnīca.	tezaurs.lv
Teksta tulkošanas platforma HUGO – valsts pārvaldes valodas rīki.	https://hugo.lv/lv
Valodas konsultācijas: elektroniskā datubāze – mērķis ir padarīt lietotājiem ērti pieejamu datubāzes saturu: atbildes uz aktuāliem jautājumiem par latviešu valodas pareizrūnu un pareizrakstību, gramatiku un leksiku, stilistiku un valodas kultūru.	www.valodaskonsultacijas.lv
Zinātnes valodas datubāze – izmantojama zinātnisko tekstu plānošanā un veidošanā dažādos mācību procesa posmos.	https://zinatnesvaloda.lv/sakums

1. VALODA UN SABIEDRĪBA

1.1. Latviešu valoda citu valodu kontekstā

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Veidot izpratni par valodu daudzveidību, to grupēšanas jeb klasifikācijas principiem, pasaules valodu iedalījumu, nosakot latviešu valodas un citu sev zināmo valodu piederību noteiktai valodu saimei un grupai.

Veicināt izpratni par Valsts valodas likuma nepieciešamību Latvijā; prast formulēt savu izpratni, pamatojot ar Valsts valodas likuma pieņemšanas konteksta raksturojumu, kā arī pētīt un spriest par valodu situāciju Latvijā, latviešu valodas un citu valodu statusu valstī.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Valodu daudzveidība ir bagātība; iepazīstot citas valodas, mēs iepazīstam arī to lietotāju kultūru un tradīcijas, kas palīdz sazināties atšķirīgu kultūru un valodu vidē. Valodu klasifikācija nav unikāla parādība, arī citās zinātnēs noteiktu parādību grupēšana veido izpratni par pasauli. Valodu grupēšana jeb klasifikācija saimēs un grupās palīdz saprast pasaules valodu daudzveidību un radniecības pakāpi. Latviešu valodas piederība baltu valodu grupai un indoeiropiešu valodu saimei atspoguļo tās tuvāku vai tālāku radniecību ar citām valodām. Piešķirot valodai noteiktu juridisko statusu, tiek nodrošināta šīs valodas aizsardzība un attīstība. Valsts valodas vai oficiālās valodas statuss nosaka pilnvērtīgu šīs valodas (vai vairāku valodu) lietojumu noteiktā sabiedrībā visās sociālajās jomās. Latvijas sabiedrībā tiek lietotas vairākas valodas, taču savstarpējās saziņas funkciju visbiežāk pilda latviešu valoda. 	<ul style="list-style-type: none"> Patstāvīgi atrod valodu kartes un teorētiskos avotus, kas liecina par valodu daudzveidību pasaulē. Stāstot par latviešu valodas un citu skolēniem zināmo valodu piederību noteiktai valodu saimei un grupai, raksturo šo valodu radniecības pakāpi; min piemērus no vairākām valodām, lai ilustrētu to tuvāku vai tālāku radniecību. Izvirza pieņēmumus un hipotēzes par dažādu valodu līdzību vai atšķirību un cenšas tos argumentēti pamatot ar faktiem. Diskutē par Valsts valodas vai oficiālās valodas statusa nepieciešamību noteiktās valstīs, par latviešu valodas juridisko statusu Latvijā. Formulē būtiskākās atziņas, kas izteiktas Valsts valodas likumā par latviešu valodas un citu Latvijā lietoto valodu statusu un funkcijām sociālās un privātās dzīves sfērās; ilustrē ar piemēriem no savas pieredzes valodu lietojuma praksi Latvijā.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Raksturo valodas situāciju Latvijā, analizējot Valsts valodas likumu, izzinot latgaliešu rakstu valodas un lībiešu valodas statusu, kā arī mazākumtautību valodu lomu Latvijas iedzīvotāju vidū. Vērtē savu un citu personu valodu praktiskā lietojuma situācijās. Piedāvā risinājumu, kā veicināt latviešu valodas lietojumu Latvijas sabiedrībā. (VL.O.1.1.) 	<ul style="list-style-type: none"> Veido ieradumu vērīgi lūkoties/klausīties valodu lietojumā tuvākajā apkārtnē, attīstot izziņas prasmes un jaunas informācijas un atziņu ieguves prieku. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Izvēlas piemērotākos latviešu valodas mācību resursus savas valodas pilnveidei, pamatojot izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. Piedāvā inovatīvus risinājumus latviešu valodas jautājumu apguvei un valodas lietpratības veicināšanai. (VL.O.1.4.) Lai daudzpusīgi izzinātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtu, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus. (VL.O.2.1.) Iesaistās diskusijā par zinātniska satura jautājumiem, izprot un lieto atbilstošās jomas terminus. Respektē autortiesības un intelektuālā īpašuma tiesības, precīzi citējot autorus un rūpīgi noformējot atsauces uz avotiem. (VL.O.3.3.) 	<ul style="list-style-type: none"> Veido ieradumu nebaidīties izteikt pieņēmumus, ko spēj argumentēti pamatot un pierādīt ar atbilstošiem faktiem teorētiskajā literatūrā. (Tikumi – atbildība, gudrība, drosmē; vērtība – latviešu valoda) Veido ieradumu interpretēt jebkuru komunikācijas ziņojumu atbilstoši tā mērķim, mēģinot noteikt arī netieši izteikto komunikācijas nolūku. (Tikumi – atbildība, gudrība, drosmē, godīgums; vērtības – cilvēka cieņa, kultūra, brīvība, latviešu valoda). Veido ieradumu kritiski izvēlēties daudzveidīgus informācijas avotus, kā arī ievērot autortiesības, izmantojot dažādu informāciju. (Tikumi – atbildība, godīgums, taisnīgums; vērtība – cilvēka cieņa).
<p>Jēdzieni: valodu saime, valodu grupa, indoeiropiešu valodu saime, baltu valodas, Valsts valodas likums, valodas statuss, valsts valoda, zīmju valoda, autohtonā valoda, mazākumtautības (jeb minoritātes) valoda, svešvaloda, bilingvisms, valodu klasifikācija, valodu radniecība, gramatiskā kategorija.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/9D0DB21E-3056-4887-BDB3-D4A738C697C0/view?pre-view=9D0DB21E-3056-4887-BDB3-D4A738C697C0&resource-tab=additional_information jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Baltiņš, M., Druvieta, I. (2017). <i>Ceļavējš cilvēku ciltij: valoda sabiedrībā</i> . Rīga: LVA	
Ernstsons, V. (2008). <i>Valsts valodas likums: vēsture un aktualitāte</i> . Rīga: Zinātne	
Lazdiņa, S. (red.) (2015). <i>Latgalieša CV: no senlaikiem līdz 21. gadsimtam</i> . Papildinātais izdevums. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola	
Ethnologue. Languages of the World	https://www.ethnologue.com/
Latgališu kultūrys ziņu portāls lakuga.lv. Volūda	https://www.lakuga.lv/category/voluda/
<i>Latviešu valoda</i> . Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. Zīmju valoda. Latvijas Nedzirdīgo savienība. Zīmju valodas centrs	http://zimjuvaloda.lv/lv/news
Lībieši 44 atbildēs	https://valoda.lv/libiesu-valoda/libiesi-44-atbildes/
<i>Lībiešu kultūras, valodas un vēstures portāls</i> . Līvõ Kultūr sidām	http://www.livones.net/lv
<i>Pilsētu teksti kā lingvistiskās ainavas stāsti</i> . Emuārs	https://pilsetuteksti.blogspot.com/
<i>Valsts valodas likums</i> . (1999) Veisbergs, A. (red.) (2013)	https://likumi.lv/doc.php?id=14740

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Valodu daudzveidība un klasifikācija	Oficiālā ES tīmekļa vietne	Valodas	https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/languages_lv
Latviešu valodas vieta pasaules valodu saimē	Latviešu valodas aģentūra	Latviešu valoda Eiropas valodu saimē	https://www.youtube.com/watch?v=XzcW1FCLat0
	Tavaklase.lv	Latviešu valoda citu valodu kontekstā	https://www.tavaklase.lv/video/latviesu-valoda-citu-valodu-konteksta/
Latviešu valodas statuss Latvijā Likumi Ministru kabineta noteikumi Ar valsts valodu saistīti valsts pārvaldes iestāžu nolikumi Valsts valoda Latvijā	Latvijas Republikas tiesību akti	Valsts valodas likums Normatīvie akti, kas reglamentē Latvijas valsts valodas lietošanu	https://likumi.lv/ta/id/14740-valsts-valodas-likums https://valoda.lv/valsts-valoda/normativie-dokumenti/ http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v9.htm
Citu valodu statuss Latvijā	Latvijas Republikas tiesību akti	Valsts valodas likums	https://likumi.lv/ta/id/14740-valsts-valodas-likums

1.2. Latviešu valodas daudzveidība

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Klausoties, vērojot un lasot iepazīt latviešu valodas daudzveidību dažādos Latvijas reģionos; no praktiskās pieredzes virzoties uz teorētiskajiem avotiem, gūt un strukturēt zināšanas par latviešu valodas dialektiem un izloksnēm, saskatīt vēsturisko notikumu saikni ar valodas vēsturi (dialektu rašanos).

Spriest par dažādu valodas paveidu (literārā valoda, izloksnes, sarunvaloda) mijiedarbību un nozīmi dzīvas valodas attīstībā.

Diskutēt par latviešu valodas daudzveidību nākotnē, prognozēt dažādus scenārijus, pamatojot savas domas.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Valodas vēsture ir cieši saistīta ar noteikta ģeogrāfiskā areāla vēstures notikumiem. Latviešu valodas izlokšņu rašanās ir saistāma ar senlatviešu cilšu (latgaļu, sēļu, zemgaļu un kuršu) un Baltijas jūras somugru cilšu valodām. Mākslas darbos (literatūrā, mūzikā, teātrī, kino) latviešu valodas daudzveidība tiek izmantota kā viens no oriģinalitātes paņēmieniem. Sociolekti un reģiolekti ir dzīvas valodas pazīme, tie atspoguļo mūsdienu valodu lietotāju sociālo un teritoriālo piederību. 	<ul style="list-style-type: none"> Saklusa latviešu valodas atšķirības dažādu Latvijas reģionu cilvēku runā (dziesmās); sasaista praktisko pieredzi ar teorētisko literatūru par latviešu valodas izloksnēm un dialektiem. Velk paralēles starp Latvijas vēstures faktiem un dialektiem kā valodas vēstures atspoguļotājiem. Izprot sociolektu un reģiolektu nozīmi mūsdienu kultūrvidē. Pēta latviešu valodas daudzveidību tuvākajā apkārtnē/mūsdienu mākslas darbos; apkopo iegūto informāciju, velk paralēles ar teorētiskajā literatūrā izlasīto. Spriež un izsaka prognozes par latviešu valodas attīstību nākotnē, balstoties uz vēstures faktiem un mūsdienu piemēriem.
Komplekss sniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Klausoties, lasot un vērojot, kā arī apgūstot teorētiskos avotus, nošķir latviešu literāro valodu, izlokšņu valodu un sarunvalodu, izprot sociolektu un reģiolektu nozīmi valodā. Formulē viedokli par latviešu literārās valodas un tās paveidu nozīmi savas latviešu valodas bagātināšanā un attīstībā. (VL.O.1.2.) Lai daudzpusīgi izzinātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtu, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus. (VL.O.2.1.) Analizē mediju tekstos valodas līdzekļus (vārdus un to formas, metaforas, salīdzinājumus, gramatiskās konstrukcijas, interpunkciju). (VL.O.2.3.) 	<ul style="list-style-type: none"> Veido ieradumu vērtīgi lūkoties/klausīties valodu lietojumā tuvākajā apkārtnē, attīstot izziņas prasmes un jaunas informācijas un atziņu ieguves prieku. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra) Veido ieradumu nebaidīties izteikt pieņēmumus, ko spēj argumentēti pamatot un pierādīt ar atbilstošiem faktiem teorētiskajā literatūrā. (Tikumi – atbildība, gudrība, drosme; vērtība – latviešu valoda)

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> • Atbildīgi, ievērojot ētikas normas, iesaistās saziņas situācijās, īpaši sociālajos medijos, prasmīgi lietojot valodas līdzekļus: vārdus, frazeoloģismus, simbolus, pieturzīmes. Labvēlīgi izturas pret saziņas partnera uzskatiem un pārliecību. Regulē savu lingvistisko uzvedību, lai īstenotu saziņas mērķus vai mainītu komunikācijas gaitu, ja tiek pārkāptas saziņas kultūras normas. (VL.O.2.4.) • Prot sadarboties interaktīvās rakstīšanas situācijās, piemēram, diskusiju forumos vai mācību platformās, attīstot dialogiskumu un spēju sniegt rakstu formā atgriezenisko saiti. (VL.O.3.1.) • Spriež par teksta uzbūvi, analizējot valodas sistēmas (fonētikas, morfoloģijas, leksikas, sintakses) elementu mijiedarbību un dominanti tekstā. Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) • Analizē vārdus no etimoloģiskā, stilistiskā, sociālā, teritoriālā, vēsturiskā viedokļa, izmantojot atbilstošus leksikogrāfijas materiālus. Vērtē vārdu izvēli saziņas mērķa sasniegšanā. (VL.O.4.3.) 	
<p>Jēdzieni: valodas paveids, izloksne, dialekts, dialektisms, apvidvārds, literārā valoda, sarunvaloda, reģiolekts, sociolekts, latviešu valodas korpuss, vārdnīca, leksikogrāfija.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/8B203755-1455-4144-954D-63B286B54960/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Sperga, I. (2014). <i>Dzeiveiba</i> . Cymuss	
Berra, S. (2020). <i>Celvedis pilsētu tekstu izpētē</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts	https://digiklase.lv/uploads/resource_assets/1115/failu-augsuplode_1634248310.Berra_Celvedis_2_2021.pdf
Latviešu valodas dialekti	https://www.lu.lv/filol/dialekt/publikacijas/dialekti.pdf
Pošeiko, S. (2019). <i>Pilsētu teksti kā lingvistiskās ainavas stāsti</i> . Emuārs	https://pilsetuteksti.blogspot.com/
Valsts valoda. <i>Dialekti</i> . Latviešu valodas aģentūra	https://valoda.lv/valsts-valoda/dialekti
Kazāks, K. (2017). <i>Dzirdi balsis</i> (CD). Septiņas dziesmas septiņās latviešu valodas izloksnēs	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Latviešu valodas izloksnes un dialekti	Tavaklase.lv	Latviešu valodas izloksnes kultūrā un medijos	https://www.tavaklase.lv/video/latviesu-valodas-izloksnes-kultura-un-medi-jos/
	Dabas aizsardzības pārvalde	Dabas simboli – latviešu valodas izloksnēs	https://www.youtube.com/watch?v=NvkKrt6nyCE
	Rudzīte, M./LU	Latviešu valodas dialekti (1. priekšlapa) Latviešu valodas dialektu un izlokšņu karte	https://www.lu.lv/filol/dialekt/publikacijas/dialekti.pdf
	Latviešu valodas aģentūra	Dialekti	https://valoda.lv/valsts-valoda/dialekti/
Leksiskie dialektismi jeb apvidvārdi	valoda.ailab.lv	Apvidvārdi	http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/leksikologija/leksikolog/leks22.htm
Reģiolekti un sociolekti mūsdienu latviešu valodā	Latviešu valodas aģentūra	Valodas reģionālie varianti	https://www.youtube.com/watch?v=BBIZTjCG9HU
	Tavaklase.lv	Kas ir sociolekts un slengs?	https://www.tavaklase.lv/video/kas-ir-sociolekts-un-slengs/

1.3. Valoda un identitāte

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Detalizēti lasot un iepazīstot cilvēku dzīvesstāstus, pētīt, ar kurām identitātēm cilvēki sevi asociē, kuras – uzsver, un ar kuriem valodas līdzekļiem tas tiek pausts.

Iepazīstot citu pieredzi, mācīties reflektēt par sevi, spriest par valodas un kultūras nozīmi savas patības apzināšanā un prezentēšanā.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Cilvēks ir sociāla būtne, kura dzīves laikā pilda vairākas sociālās lomas. Dzimums, vecums un nodarbošanās ietekmē, ko un kā mēs runājam. Valoda un kultūra ir pamatelementi, kas veido indivīda etniskās, pilsoniskās un teritoriālās piederības izjūtu noteiktai sociālajai grupai. Konteksts (saziņas laiks, vieta, dalībnieki un darbība) ietekmē vēlmi uzsvērt/neuzsvērt kādu savas personiskās vai sociālās identitātes daļu, pielāgoties/nepielāgoties noteiktai saziņas situācijai. 	<ul style="list-style-type: none"> Pēta cilvēku dzīvesstāstus dažādu žanru tekstos, pievēršot uzmanību stāstītāju identitātes reprezentācijas paņēmieniem, īpaši atspoguļoto notikumu interpretācijai un izvēlētajiem vārdiem, izteicieniem, valodas konstrukcijām, žestiem. Raksturo savas identitātes veidošanās procesu, izsaka un pamato viedokli par vairāku identitāšu līdzāspastāvēšanu un mainību. Apzinās ētikas normas un pauž tolerantu attieksmi pret citu identitāšu izpausmēm. Reflektē par latviešu valodas un citu valodu un kultūru nozīmi savas patības apzināšanā un reprezentācijā.
Komplekss sniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Pamato viedokli par valodas un kultūras nozīmi identitātes veidošanās procesā, ilustrējot savu izpratni ar piemēriem, kas atklāj dzīves pieredzes, kā arī lasīšanas un kultūras norišu vērojumus iegūtās atziņas. Skaidro, kāda ir latviešu valodas un citu valodu un kultūru nozīme savas patības apzināšanā un reprezentācijā citiem. (VL.O.1.3.) Lai daudzpusīgi izziņātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tēmu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtā, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus. (VL.O.2.1.) Analizē mediju tekstos valodas līdzekļus (vārdus un to formas, metaforas, salīdzinājumus, gramatiskās konstrukcijas, interpunkciju), lai identificētu tekstā izmantotos ietekmes paņēmienus un manipulācijas rīkus. Atpazīst tekstā maldinošus priekšstatus un viedokļus, lai noteiktu informācijas autentiskumu un ticamību. (VL.O.2.3.) Atbildīgi, ievērojot ētikas normas, iesaistās saziņas situācijās, īpaši sociālajos medijos, prasmīgi lietojot valodas līdzekļus: vārdus, frazeoloģismus, simbolus, pieturzīmes. Labvēlīgi izturas pret saziņas partnera uzskatiem un pārlicību. Regulē savu lingvistisko uzvedību, lai īstenotu saziņas mērķus vai mainītu komunikācijas gaitu, ja tiek pārkāptas saziņas kultūras normas. (VL.O.2.4.) Veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba rediģēšanas nepieciešamību. (VL.O.3.1.) 	<p>Veido ieradumu izvērtēt savas valodas kvalitāti, atbilstību komunikatīvajam mērķim un iedarību kontekstā, kā arī stilizēt tekstu, izmantojot savdabīgus vārdus vai gramatiskos līdzekļus, apzinoties, ka valoda raksturo cilvēka identitāti. (Tikumi – atbildība, gudrība, tolerance, laipnība; vērtības – cilvēka cieņa, kultūra, latviešu valoda)</p>

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> • Apzinās savu individuālā stila īpatnības un mērķtiecīgi, sistemātiski bagātina to. Izmanto savu individuālo stilu dažādās saziņas situācijās, izvērtējot tā atbilstību un efektivitāti. (VL.O.3.5.) • Vērtē valodas un citu zīmju nozīmi un lietojumu informatīvos un literāros tekstos. Izmanto zināšanas par dažādām zīmju sistēmām teksta izpratnē un veidošanā. (VL.O.4.1.) • Spriež par teksta uzbūvi, analizējot valodas sistēmas (fonētikas, leksikas, morfoloģijas, sintakses) elementu mijiedarbību un dominanti tekstā. Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) 	
Jēdzieni: identitāte, lingvistiskā identitāte, ķermeņa valoda, valodu biogrāfija, idiolekt.	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/C83167FC-6F2C-4E63-B6FA-1E32899EFFDB/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Ablijs, M. (2017). <i>Tā viņi te runā. Ceļojumi pa apdraudētajām valodām</i> . Rīga: Latviešu valodas aģentūra Baltiņš M., Druvieta I. (2017). <i>Ceļavējš cilvēku ciltij: valoda sabiedrībā</i> . Rīga: LVA Cibuļš, J. (2014). <i>Tautu brīnumainās pasaules</i> . Rīga: Raudava Kristāls, D. (2019). <i>Mazā valodas grāmata</i> . Rīga: Latviešu valodas aģentūra Šalme, A., Auziņa, I. (2016). <i>Latviešu valodas prasmes līmeņi</i> . A1, A2, B1, B2. Rīga: LVA Šalme, A., Auziņa, I. (2016). <i>Latviešu valodas prasmes līmeņi</i> . C1-C2. Vadlīnijas. Rīga: LVA	
Babilona (2018). <i>Valoda un identitāte</i>	http://lingvo.info/lv/babylon/identity
Eiropas Valodu portfelis	https://valoda.lv/projekti/eiropas-valodu-portfelis/
Eiropas valodu prasmes līmeņi – pašvērtējuma tabula	https://europa.eu/europass/lv/how-self-assess-your-language-skills
Identitātes jēdziena skaidrojums	https://sites.google.com/site/socialapsihologija/socialas-psihologijas-teoretiska-dala/identitates-jedziena-skaidrojums

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Ko valoda saka par cilvēku?	Tavaklase.lv	Ko valoda saka par cilvēku?	https://www.tavaklase.lv/video/ko-valoda-saka-par-cilveku/
Viens cilvēks – viena identitāte?	Skola2030	Valoda un identitāte	https://mape.gov.lv/catalog/materials/C83167FC-6F2C-4E63-B6FA-1E32899EFFDB/view?preview=735CFBEE-C71B-44FC-905D-5F35AD34DBFF

1.4. Latviešu valoda izglītībā un tehnoloģijās

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Domāt un reflektēt par valodu apguves procesu un valodu mācīšanās motivāciju, formulēt personīgo motivāciju valodu apguvei un pilnveidei.

Apzināties savas problēmas latviešu valodas jautājumu izpratnē un valodas prasmju uzlabošanā, izstrādāt individuālus paņēmienus prasmju, zināšanu un iemaņu pilnveidei.

Zināt un mērķtiecīgi izmantot elektroniskos resursus savu mācību mērķu sasniegšanai.

Sasniedzamie rezultāti:

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Jebkuras valodas mācīšanos veicina cilvēka iekšējā motivācija to apgūt. Motivācija ir saistīta gan ar pragmatiskiem nolūkiem (valodas nepieciešamas, lai varētu mācīties, strādāt), gan ar noteiktai valodai piešķirto simbolisko vērtību (dzimtā/vecvecāku valoda, vīra/sievas valoda, noteiktas sabiedrības valoda). Cilvēkiem ir atšķirīgs valodas apguves ceļš, kura laikā viņi saskaras ar valodu apguves grūtībām. Apzināti formulējot tās, tiek atrasti katram piemērotākie ceļi ar valodu apguvi saistīto problēmu pārvarēšanai. Valodas dzīvotspēju apliecina tās lietojums jaunākajās tehnoloģijās. Izmantojot daudzveidīgus resursus, korpusus un digitālos rīkus, var gan pilnveidot latviešu valodas prasmes, gan veikt valodas padziļinātu izpēti. 	<ul style="list-style-type: none"> Piedalās diskusijā par valodu vērtību un apguves motivāciju, argumentējot savu viedokli. Reflektē par savām un citu cilvēku valodu apguves grūtībām; izstrādā konstruktīvus priekšlikumus savas latviešu valodas prasmju pilnveidei. Patstāvīgi atrod tīmeklī nepieciešamos latviešu valodas mācību resursus; mērķtiecīgi un prasmiģi dažādu uzdevumu veikšanai izmanto latviešu valodas korpusus.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Izvēlas piemērotākos latviešu valodas mācību resursus savas valodas pilnveidei, pamatojot izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. Piedāvā inovatīvus risinājumus latviešu valodas jautājumu apguvei un valodas lietpratības veicināšanai. (VL.O.1.4.) Lai daudzpusīgi izziņātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtu, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus. (VL.O.2.1.) Spriež par teksta uzbūvi, analizējot valodas sistēmas (fonētikas, leksikas, morfoloģijas, sintakses) elementu mijiedarbību un dominantu tekstā. Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) 	<p>Veido ieradumu izkopt savu individuālo stilu, izvēloties atbilstošus verbālus un neverbālus izteiksmes līdzekļus, lai spētu sazināties, pielāgojoties atbilstošajam valodas paveidam – literārajai valodai, sociolektam, reģiolektam. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)</p>
<p>Jēdzieni: valodas vērtība, valodas apguves motivācija, disleksija, vieglā valoda.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/875695B6-8D6B-45FD-8D80-69CD-9DAABF2E/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Bāliņa, S. <i>Informācijas tehnoloģijas un izglītība Latvijā</i> . Latviešu valodas aģentūra	https://maciunmacies.valoda.lv/maci/informācijas-tehnoloģijas-un-izglītība-latvija
Lazdiņa, S. <i>Kā mācīt latviešu valodu ceļa posmā "Gūtenberga mašīna – IT"</i> . Latviešu valodas aģentūra	https://maciunmacies.valoda.lv/maci/ka-macit-latviesu-valodu-cela-posma-gutenberga-masina-it
Rozenberga, M. "Vieglā valoda" – vienkārši par dažkārt sarežģīto. Latvijas Sabiedriskie Mediji	https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/viegla-valoda-vienkarsi-par-dazkart-sarezgito.a184009/
<i>Lingvistiskā karte</i> . Latviešu valodas aģentūra	http://www.lingvistiskakarte.lv

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Kāpēc jāmacās valodas?	lvportals.lv	Latviešu valodas nākotne – ne tikai valsts, bet arī mūsu pašu rokās	https://lvportals.lv/norises/266445-latviesu-valodas-nakotne-ne-tikai-valsts-bet-arimusu-pasu-rokas-2014
Valodu apguves grūtības	Tavaklase.lv	Valodu apguves grūtības	https://www.tavaklase.lv/video/valodu-apguves-grutibas/
Latviešu valoda tehnoloģijās	la.lv./Ilzes Kuzminas intervija ar Andreju Vasiļjevu 2019. gada 16. jūnijā	Datoram nav viegli iemācīties latviešu valodu	https://www.la.lv/datoram-nav-viegli-iemacities-latviesu-valodu
	SIA Tilde	Saruna par valodu. Valodu tehnoloģiju izaicinājumi latviešu valodai	https://www.youtube.com/watch?v=Oog8Mff1bws

2. MEDIJI, VALODA UN IETEKME

2.1. Komunikācijas process un tā elementi

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 3 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Iepazīt komunikācijas veidus, izprast komunikācijas procesa struktūru un galvenos elementus.

Veidot izpratni par komunikācijas procesa izteiksmes līdzekļu (verbālie, neverbālie) daudzveidību; prast atbildīgi iesaistīties komunikācijā un reaģēt, izvēloties iedarīgus valodas līdzekļus noteiktā situācijā.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Komunikācija ir informācijas vai domu apmaiņa starp personām, informācijas pārraide, sazināšanās, sakari, saskarsme, mijiedarbības forma, kurā izmanto valodu vai citas zīmes. Ir iespējami dažādi komunikācijas veidi. Mūsdienu komunikācijai raksturīga ne tikai starppersonu, bet arī organizāciju un grupu komunikācija, kā arī plašsaziņas jeb masu komunikācija, kurā vēstījumu realizē plašsaziņas līdzekļu jeb masu mediju, reklāmas vai sabiedriskā attiecību satūra veidotāji. Katram no minētajiem komunikācijas veidiem ir vairāki uzdevumi: informēt, izglītot, pārliecināt, ietekmēt. Komunikācijas procesu veido šādi pamatelementi: sūtītājs (autors), ziņojums jeb vēstījums, saņēmējs (adresāts), ziņojuma kanāls (piemēram, masu medijs) un atgriezeniskā saite. Komunikācijas norise ir atkarīga no konkrētās situācijas un konteksta (laiks, vieta, iepriekšējā pieredze, kultūras atšķirības u. c.). Valodas runas forma atšķiras no rakstu formas, un katrā no tām tiek izmantoti dažādi verbāli un neverbāli izteiksmes līdzekļi komunikācijas procesa uzlabošanai. 	<ul style="list-style-type: none"> Izprot dažādus komunikācijas veidus, spēj tos identificēt un aprakstīt, analizēt dažādas komunikācijas situācijas, to mērķi un adresātu, kā arī izmantotos verbālos un neverbālos līdzekļus. Spēj identificēt un aprakstīt komunikācijas procesa elementus. Prasmīgi piedalās saziņā, ievērojot komunikācijas procesa pamatelementus. Prot noteikt komunikācijas nolūku un to kritiski vērtēt, piemēram, analītiski spriest par reklāmu piedāvājumiem. Spēj vērtēt multimodālu tekstu verbālo un neverbālo izteiksmes līdzekļu iespējamo ietekmi uz adresātu. Atbildīgi un prasmīgi izmanto dažādus verbālus un neverbālus izteiksmes līdzekļus dažādās komunikācijas situācijās.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Lai daudzpusīgi izzinātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtu, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus. (VL.O.2.1.) Analizē simbolus, attēlus un verbālos izteiksmes līdzekļus, ar kuriem dažādos medijos tiek atspoguļoti notikumi vai viedokļi. Izvēlas piemērotākos verbālos un neverbālos līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā, pamatojot šo izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. (VL.O.2.2.) Sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba rediģēšanas nepieciešamību. (VL.O.3.1.) 	<p>Veido ieradumu interpretēt jebkuru komunikācijas ziņojumu atbilstoši tā mērķim, mēģinot noteikt arī netieši izteikto komunikācijas nolūku. (Tikumi – atbildība, gudrība, drosme, godīgums; vērtības – cilvēka cieņa, kultūra, brīvība, latviešu valoda)</p>

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ierādumi
<ul style="list-style-type: none"> Spriež par teksta uzbūvi, analizējot valodas sistēmas (fonētikas, leksikas, morfoloģijas, sintakses) elementu mijiedarbību un dominanti tekstā. Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) 	
Jēdzieni: medijs, masu medijs jeb plašsaziņas līdzeklis, komunikācijas process, starppersonu komunikācija, grupu komunikācija, masu komunikācija, sūtītājs (autors), ziņojums, saņēmējs (adresāts), ziņojuma kanāls, atgriezeniskā saite, saziņas situācija, saziņas konteksts, saziņas nolūks, verbāls izteiksmes līdzeklis, neverbāls izteiksmes līdzeklis, grafisks līdzeklis, emocijzīme.	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/9CC0771F-723C-4C6A-8382-C02C-5D8F063E/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Ēriksens, T. H. (2004). <i>Mirkļa tirānija: straujš un gauss laiks informācijas sabiedrībā</i> . Rīga: Norden AB	
Lasmane, S. (2012). <i>Komunikācijas ētika</i> . Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
Liepa, D. (2011). <i>Latvijas preses valoda</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts	
Veinberga, S. (2019). <i>Komunikācija. Teorija un prakse</i> . Rīga: Sava grāmata	
<i>Medijpratība skolām</i> . (2019). Izglītības iniciatīvas centra projekts "Atbalsts Latvijas jauniešu medijpratībai". Izglītības attīstības centrs	http://iac.edu.lv/assets/Publications/Medijpratiba-skolam-IAC-2019.pdf
<i>Mediju špikeris</i>	https://pilnadoma.lv/enciklopedija/

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Komunikācijas veidi	Tavaklase.lv	Komunikācija, tās veidi, komunikācijas elementu izpausmes saziņā	https://www.tavaklase.lv/video/komunikacija-tas-veidi-komunikācijas-elementu-izpausmes-sazina-2/
Komunikācijas procesa elementi		Komunikācija, tās veidi, komunikācijas elementu izpausmes saziņā	https://www.tavaklase.lv/video/komunikacija-tas-veidi-komunikācijas-elementu-izpausmes-sazina-2/
Komunikācijas līdzekļi un to ietekme		Vizuālo līdzekļu lietojums komunikācijā – autora ietekme uz adresātu	https://www.tavaklase.lv/video/vizualo-lidzeklu-lietojums-komunikacija-autora-ieteikme-uz-adresatu-2/

2.2. Masu mediju veidi un vēstījuma žanri

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 7 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Veidot izpratni par mediju veidiem (televīzija, radio, laikraksti, žurnāli, globālais tīmeklis), to funkcijām un vēstījuma žanriem.

Attīstīt prasmi mērķtiecīgi un atbildīgi lietot verbālus un neverbālus izteiksmes līdzekļus neatkarīgi no izvēlēta mediju veida vai vēstījuma žanra.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Mediji ir masu komunikācijas līdzekļi. Tie nosacīti tiek iedalīti tradicionālajos jeb vecajos un jaunajos medijos. Par tradicionālajiem komunikācijas līdzekļiem tiek uzskatīti laikraksti, radio, televīzija; par jaunajiem – digitālas elektroniskās komunikācijas formas, piemēram, sociālie mediji. Medijiem ir raksturīgi dažādi vēstījuma žanri, un tie ietekmē mediju radītā satura un izvēlēto verbālo un neverbālo izteiksmes līdzekļu atlasī. Mediju žanriem ir raksturīgas tipiskas pazīmes, piemēram, struktūra, dalībnieki, viedokļu uzbūve, funkcijas u. c. Svarīgākās mediju valodas pazīmes veido publicistikas stila pamatu. Latviešu valodas kvalitāte un lietojums dažādos masu medijos atšķiras. Ir svarīgi rūpīgi pārdomāt valodas izteiksmes līdzekļu lietojuma mērķtiecību un lietot tos atbildīgi. 	<ul style="list-style-type: none"> Nošķir un izprot dažādus mediju veidus un to vēstījuma žanrus pēc to tipiskajām pazīmēm, izprot to nozīmi vēstījumu sagatavošanā. Analizē un vērtē verbālus un neverbālus izteiksmes līdzekļus, arī grafiskus līdzekļus, ar kuru palīdzību tiek reprezentēti notikumi dažādos masu medijos un to vēstījuma žanros. Gatavo publicistikas tekstu, izvēloties saviem mērķiem atbilstošu mediju un tekstu žanru. Pārzina un prot izmantot lingvistiskos līdzekļus un grafiskos paņēmienus, kuri ir būtiski, veidojot saturu dažādos masu medijos un to vēstījuma žanros.
Komplekss sasniegtamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Vērtē savu un citu personu valodu praktiskā lietojuma situācijās. (VL.O.1.1.) Formulē viedokli par latviešu literārās valodas un tās paveidu nozīmi savas latviešu valodas bagātināšanā un attīstībā. (VL.O.1.2.) Analizē simbolus, attēlus un verbālos izteiksmes līdzekļus, ar kuriem dažādos medijos tiek atspoguļoti notikumi vai viedokļi. Izvēlas piemērotākos verbālos un neverbālos līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā, pamatojot šo izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. (VL.O.2.2.) Veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba rediģēšanas nepieciešamību. (VL.O.3.1.) Mērķtiecīgi izmanto savos darbos visu līmeņu valodas strukturālos elementus, kas piešķir tekstam tēlainību un emocionālo nokrāsu. (VL.O.3.4.) Spriež par teksta uzbūvi, analizējot valodas sistēmas (fonētikas, leksikas, morfoloģijas, sintakses) elementu mijiedarbību un dominanti tekstā. Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) Izmanto dažādas uzbūves teikumus, to sasaistes paņēmienus un atbilstošas pieturzīmes dažādu žanru mutvārdu, iespējamos vai digitālajos tekstos, lai skaidri un precīzi izteiktu domas, īstenotu saziņas nolūku un radītu vēlamu iespaidu uz adresātu. (VL.O.4.6.) 	<ul style="list-style-type: none"> Veido ieradumu izvērtēt savas valodas kvalitāti, atbilstību komunikatīvajam mērķim un iederību kontekstā, kā arī stilizēt tekstu, izmantojot savdabīgus vārdus vai gramatiskos līdzekļus, apzinoties, ka valoda raksturo cilvēka identitāti. (Tikumi – atbildība, gudrība, tolerance, laipnība; vērtības – cilvēka cieņa, kultūra, latviešu valoda) Nostiprina ieradumu veidot gramatiski pilnvērtīgus un atbilstošus tekstus, izvēloties iederīgākos vārdus, kā arī atbilstošas gramatiskās konstrukcijas sava mērķa sasniegšanai. (Tikumi – atbildība, gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)
<p>Jēdzieni: mediju veids, mediju vēstījuma žanrs, mediju diskurss, tradicionālais medijs, jaunais medijs, publicistikas valodas stils, rediģēšana, tēlainība, vārda emocionālā nokrāsa.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skola.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/E6C3BC33-39E6-4B42-AFD4-8AC130114591/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Dimants, A., Russ-Mols, S. (2009). <i>Žurnālistika</i> . Rīga: Biznesa augstskola "Turība"	
Kruks, S. (2005). <i>Radiožurnālistika</i> . Rīga: Grāmatu nams "Valters un Rapa"	
Kvašīte, R. (2013). <i>Latviešu valodas stili. Latviešu valoda</i> . Veisbergs, A. (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
Liepa, D. (2011). <i>Latvijas preses valoda</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts	
Liepa, D. <i>Ziņu žanra raksturojums interneta portālos</i>	https://www.lu.lv/filol/valoda/ind_3_publ_r_Dites.htm
Putnis, R. (2017). <i>Es esmu starp jums</i> . VESTA LK	
Rozenbergs, J. (1995). <i>Latviešu valodas stilistika</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Rožukalne, A. (2011). <i>Kas? Kur? Kāda? Mūsdienu mediju auditorija</i> . Rīga: Biznesa augstskola "Turība"	
<i>Valoda: nozīme un forma. Plašsaziņas līdzekļu valoda</i> . Rakstu krājums. (2009). Latvijas Universitāte, Latviešu un vispārīgās valodniecības katedra. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
<i>Televīzijas fotoreportāža. Pilna doma</i>	https://pilnadoma.lv/encyclopedia/tv-reportiera-darbs/

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Mediju veidi un to funkcijas	LU	Masu mediju veidi	https://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=18078&chapterid=3815
Mediju vēstījuma žanri	Tavaklase.lv	Tradicionālie un jaunie mediji. Laika ziņas – stereotipi un realitāte	https://www.tavaklase.lv/video/tradicionalie-un-jaunie-mediji-laika-zinas-stereotipi-un-realitate-2/
	skolo.lv	Masu mediji un to lietojums tuvāko 10 gadu laikā	https://skolo.lv/mod/forum/view.php?id=22852170
Mediji un latviešu valoda; publicistikas valodas stils	Tavaklase.lv	Publicistikas stila pazīmes un funkcijas Publicistikas teksta veidošana. Ziņas	https://www.tavaklase.lv/video/publicistikas-stila-pazimes-un-funkcijas-2/ https://www.tavaklase.lv/video/publicistikas-teksta-veidosana-zinas-2/
	Skrivanek Baltic	Lekcija par valodu reklāmā "PIELĀGO VALODU!"	https://www.youtube.com/watch?v=4lwNL-0XILQ

2.3. Informācijpratība

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Veidot izpratni, kur un kā informācija ir atrodamā, kā tā tiek veidota un pārvaldīta.

Veicināt izpratni par to, kā atrast, interpretēt, analizēt un pārvaldīt informāciju, mācoties to atbildīgi radīt un koplietot.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Informācija ir sastopama dažādos veidos un formātos: mutvārdos un rakstveidā, tabulās, shēmās, attēlos, infografikās u. c., arī kā saturs dažādos masu medijos un vidēs. Informācija galvenokārt tiek radīta un izplatīta ar konkrētu mērķi, taču mēdz būt arī neapzināta informācijas radīšana un nodošana citiem; tas var ietekmēt viltus un nepatiesas informācijas izplatīšanu. Informācijas ticamību analizē pēc noteiktiem kritērijiem, piemēram, autors, adresāts, avots, atsauces, argumentācija, objektivitāte u. c. Arī informācijas saņēmējiem mēdz būt atšķirīgas perspektīvas, izglītības un vērtību sistēmas, kas ietekmē informācijas uztveres un tālāk izplatīšanas procesu. 	<ul style="list-style-type: none"> Apzinās informācijas avotu veidus un konkrētajā situācijā izmanto atbilstošāko, respektējot autortiesības. Salīdzina dažādus informācijas avotus pēc noteiktiem kritērijiem, nosaka to uzticamību. Spēj identificēt izplatītākos lingvistiskos ietekmes paņēmienus un manipulācijas rīkus. Atrod, atlasa, izvērtē un izmanto informāciju atbilstoši konkrētajām vajadzībām un mācību mērķiem. Novērtē informācijas autentiskumu un precizitāti. Atbildīgi lieto un izplata informāciju citiem.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Vērtē savu un citu personu valodu praktiskā lietojuma situācijās. (VL.O.1.1.) Analizē mediju tekstos valodas līdzekļus (vārdus un to formas, metaforas, salīdzinājumus, gramatiskās konstrukcijas, interpunkciju), lai identificētu tekstā izmantotos ietekmes paņēmienus un manipulācijas rīkus. Atpazīst tekstā maldinošus priekšstatus un viedokļus, lai noteiktu informācijas autentiskumu un ticamību. (VL.O.2.3.) Respektē autortiesības un intelektuālā īpašuma tiesības, precīzi citējot autorus un rūpīgi noformējot atsauces uz avotiem. (VL.O.3.3.) 	<ul style="list-style-type: none"> Attīsta ieradumu interpretēt jebkuru komunikācijas ziņojumu atbilstoši tā mērķim, mēģinot noteikt arī netieši izteikto komunikācijas nolūku. (Tikumi – atbildība, gudrība, drosmē, godīgums; vērtības – cilvēka cieņa, kultūra, brīvība, latviešu valoda) Veido ieradumu ievērot ētikas pamatprincipus dažādu veidu komunikācijā gan tiešā kontakta situācijās, gan arī elektroniskajā saziņā. (Tikumi – atbildība, godīgums, gudrība, laipnība, savaldība, tolerance; vērtības – cilvēka cieņa, kultūra)
<p>Jēdzieni: informācijpratība, infografika, manipulācija, informācijas autentiskums, fakts, viedoklis, dezinformācija (viltus ziņa), autortiesības, populārzinātnisks raksts.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/BADE1D3C-5613-4460-AE02-18F905B112C1/view https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Ēriksens, T. H. (2004). <i>Mirkļa tirānija: straujš un gauss laiks informācijas sabiedrībā</i> . Rīga: Norden AB	
Lasmane, S. (2012). <i>Komunikācijas ētika</i> . Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
Mirzajevs, N. (2017). <i>Kā raudzīties uz pasauli</i> . Rīga: Jāņa Rozes apgāds	
Rožukalne, A. (2018). <i>Informācijas traucējumu piecdesmit nokrāsas. I daļa – vieglie ieroči</i>	https://www.lsm.lv/raksts/arpus-etera/arpus-etera/anda-rozukalneinformacijas-traucējumu-piecdesmit-nokrasas.-i-dala--vieglie-ieroci.a286391/

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Informācijas avotu veidi	Izglītības attīstības centrs	Medijpratība skolām	http://iac.edu.lv/izdevumi-unpetijumi/izdevumi/new-publication-page-9/
Informācijas ieguve, pārbaude un izmantošana	Tavaklase.lv	Informācijpratība – viedokļi un fakti	https://www.tavaklase.lv/video/informacijpratiba-viedokli-un-fakti-2/
		Patiesas un maldinošas informācijas izvērtēšana	https://www.tavaklase.lv/video/patiesas-un-maldinosas-informacijas-izvertesana-2/
		Informācijpratība no pētnieciskās žurnālistikas skatpunkta	https://www.tavaklase.lv/video/informacijpratiba-no-petnieciskas-zurnalistikas-skatpunkta-2/

2.4. Lingvistiskās uzvedības ētika

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Pētīt un analizēt, kā masu mediji piedāvā tematus, par kuriem sabiedrībai reflektēt un diskutēt. Nostiprināt prasmi pārzināt un apzināti ievērot ētikas pamatprincipus dažādu veidu komunikācijā.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Mediji konstruē mūsu izpratni par sabiedrībā notiekošo (veido realitātes izjūtu). Objektīvā realitāte mēdz atšķirties no medijos atainotās realitātes, jo mediji nereti pārspilē noteiktu īpašību piedēvēšanu kādai personai vai personu grupai. Veidojot sabiedrības viedokli, masu mediji spēj ietekmēt sociālos procesus; tas nozīmē, ka informācija ir vara. Neatkarīgi no komunikācijas veida saziņas dalībniekiem ir jāievēro ētikas principi: vispirms klausīties, ko otrs runā; atbilstoši izvēlēties valodas līdzekļus; runāt patiesību; cienīt otra uzskatus, kultūras normas un vērtības u. c. 	<ul style="list-style-type: none"> Apzinās masu mediju kā realitātes konstruētāju lomu. Atpazīst tekstos paņēmienus (valodas un grafiskos līdzekļus), kas izmantoti noteikta viedokļa radīšanā un cilvēku rīcības ietekmēšanā. Kritiski izvērtē medijos pausto informāciju (vēstījums, avoti, viedokļi), tās efektivitāti un ticamību; atpazīst diskriminējošus spriedumus par dažādām cilvēku sociālajām grupām. Atpazīst naida runu, aizspriedumus, stereotipus; nošķir faktus no emocijām un maldinošām idejām. Atbildīgi iesaistās komunikācijas situācijās, ievērojot ētikas normas un regulējot savu lingvistisko uzvedību, lai īstenotu saziņas mērķus.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Vērtē savu un citu personu valodu praktiskā lietojuma situācijās. (VL.O.1.1.) Atbildīgi, ievērojot ētikas normas, iesaistās saziņas situācijās, īpaši sociālajos medijos, prasmīgi lietojot valodas līdzekļus: vārdus, frazeoloģismus, simbolus, pieturzīmes. Labvēlīgi izturas pret saziņas partnera uzskatiem un pārliecību. Regulē savu lingvistisko uzvedību, lai īstenotu saziņas mērķus vai mainītu komunikācijas gaitu, ja tiek pārkāptas saziņas kultūras normas. (VL.O.2.4.) Veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba rediģēšanas nepieciešamību. Prot sadarboties interaktīvās rakstīšanas situācijās, piemēram, diskusiju forumos vai mācību platformās, attīstot dialogiskumu un spēju sniegt rakstu formā atgriezenisko saiti. (VL.O.3.1.) Apzinās sava individuālā stila īpatnības un mērķtiecīgi, sistemātiski bagātina to. Izmanto savu individuālo stilu dažādās saziņas situācijās, izvērtējot tā atbilstamību un efektivitāti. (VL.O.3.5.) Prasmīgi izvēlas un analizē iederīgākos un precīzākos pareizrūnas, gramatikas un interpunkcijas līdzekļus ietekmīga teksta veidošanai. (VL.O.4.7.) 	<p>Veido ieradumu ievērot ētikas pamatprincipus dažādu veidu komunikācijā gan tiešā kontakta situācijās, gan arī elektroniskajā saziņā. (Tikumi – atbildība, godīgums, gudrība, laipnība, savaldība, tolerance; vērtības – cilvēka cieņa, kultūra)</p>
<p>Jēdzieni: lingvistiskā uzvedība, ētikas princips, mākslinieciskās izteiksmes līdzeklis, ekstralingvistiskais līdzeklis, dialogiskums, naida runa.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/86FAF8CB-2C1A-4F93-8AFB-A67899858AF5/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Kļave, E., Šūpule, I. (2013). <i>Nacionālā identitāte un diskurss: teorētiskās refleksijas</i> . Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
Lasmane, S. (2012). <i>Komunikācijas ētika</i> . Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
Rožukalne, A. (2013). <i>Kam pieder Latvijas mediji?</i> Rīga: Zinātne	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Kā mediji prezentē pasauli?	Tavaklase.lv	Masu mediji kā realitātes izjūtas veidotāji	https://www.tavaklase.lv/video/masu-mediji-ka-realitates-izjutas-veidotaji-2/
Ētikas normas komunikācijā	Tavaklase.lv	Kas ir naida runa?	https://www.tavaklase.lv/video/kas-ir-naida-runa-2/
		Kopīgais un atšķirīgais informācijas sniegšanā mutiski un rakstiski	https://www.tavaklase.lv/video/kopigais-un-atskirigais-informacijas-sniegsana-mutiski-un-rakstiski-2/
		Komunikācija, tās veidi, komunikācijas elementu izpausmes saziņā	https://www.tavaklase.lv/video/komunikacija-tas-veidi-komunikacijas-elementu-izpausmes-sazina-2/
	Samsung "Skolēna digitālais IQ"	Medijpratība Latvijas jauniešu netiķete	https://www.youtube.com/watch?v=uf4W4z_IO4I
skolo.lv	Netiķete = Piekļājība digitālajā vidē	https://skolo.lv/mod/url/view.php?id=22852212	

3. STILISTIKA

3.1. Valodas stilu daudzveidība un to īpatnības

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Veidot izpratni par stila jēdzienu dažādās sabiedriskās dzīves jomās, saistot to ar stila, stilistikas un funkcionālo stilu nozīmi valodā.

Sistematizēt zināšanas par valodas funkcionālo stilu sistēmu latviešu valodā, stilu mijiedarbību un integrāciju.

Pētīt valodas līdzekļu izmantojumu noteikta stila un žanra tekstos, spriest par to atbilstību noteikta funkcionālā stila likumībām, izmantot iegūtās zināšanas savu tekstu izveidē.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Stila jēdziens aptver daudzas sabiedriskās dzīves jomas (arhitektūra, māksla, mūzika, mode, valoda u. c.). To var vērtēt gan noteiktā laikposmā, gan plašākā attīstībā līdz pat mūsdienām, pievēršot uzmanību konkrēta stila savdabībai, tā pārmaiņām, kā arī dažādu stilu mijiedarbībai un integrācijai. Tekstā izmantoto valodas stilu nosaka valodas lietojuma joma, saziņas konteksts, informācijas saturs, runas mērķis, autora individuālais mutvārdu runas un rakstības veids u. c. faktori. Latviešu valodniecībā tradicionāli pazīstami pieci valodas funkcionālie stili un vairāki to paveidi. Katram valodas funkcionālajam stilam piemīt noteiktas pazīmes, bet mūsdienās nereti teksti var ietvert vairāku stilu īpatnības. Lai gan visi valodas funkcionālie stili dažāda žanra tekstos tiek izmantoti gan rakstiskā, gan mutvārdu formā, sarunvalodas stils galvenokārt tiek lietots mutvārdu saziņā, bet lietišķais, zinātniskais, publicistikas un daiļliteratūras valodas stils – rakstiskos tekstos. Valodas stils aptver visus valodas sistēmas līmeņus: fonētiku, morfoloģiju, leksiku, sintaksi. Noteikta žanra tekstā tiek izmantoti dažādu valodas līmeņu stilistiskie līdzekļi. 	<ul style="list-style-type: none"> Izprot valodas stila jēdzienu un teksta saistību ar noteiktu valodas funkcionālo stilu. Pēta dažādu valodas funkcionālo stilu pazīmes un valodas līdzekļu izmantojumu noteikta stila tekstos. Secina, kādi valodas līdzekļi tiek lietoti dažāda stila un žanra tekstos. Nošķir mutvārdu un rakstu valodas stilus, nosaka to kopīgās iezīmes un funkcionālās atšķirības. Salīdzina tekstus un skaidro to kopīgās un atšķirīgās iezīmes, nosakot stila dominanti katrā no tiem. Balstoties uz noteikta stila raksturīgākajām pazīmēm, spriež par stila īpatnībām savos un citu autoru tekstos.
Komplekss sasniezamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba redīgēšanas nepieciešamību. (VL.O.3.1.) Analizējot daiļliteratūras, publicistikas un sarunvalodas stila tekstus, nosaka kopīgās un atšķirīgās iezīmes valodas līdzekļu lietojumā. (VL.O.3.4.) Apzinās sava individuālā stila īpatnības un mērķtiecīgi, sistemātiski bagātina to. (VL.O.3.5.) Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) Prasmīgi izvēlas un analizē iederīgākos un precīzākos pareizrūnas, gramatikas un interpunkcijas līdzekļus ietekmīga teksta veidošanai. (VL.O.4.7.) 	<ul style="list-style-type: none"> Veido ieradumu izmantot ekspresīvus izteiksmes līdzekļus atbilstoši teksta stilam un žanram, kā arī kritiski vērtēt eksperimentus un jaunus stila risinājumus valodā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra) Veido ieradumu izkopt savu individuālo stilu, izvēloties atbilstošus verbālus un neverbālus izteiksmes līdzekļus, lai spētu sazināties, pielāgojoties atbilstošajam valodas paveidam – literārajai valodai, sociolektam, regiolektam. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)
<p>Jēdzieni: stilistika, valodas funkcionālais stils, stilu mijiedarbība, stilu integrācija, teksta stilistika, stilistisks līdzeklis, teksta žanrs, pareizrakstība, pareizrūna, valodas līmenis, fonētika, morfoloģija, leksika, sintakse.</p>	

Nosaukums	Pieejams
Skola2030 mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/9C88E662-63E0-428A-A393-D0DB97B9E30E/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Rozenbergs, J. <i>Latviešu valodas stilistika</i> . Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.	
Rozenbergs, J. <i>Publicistikas valodas stils latviešu valodas stilu sistēmā</i>	http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/STILISTIKA/roz3.htm
Skujiņa, V. (red.). <i>Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007.	
Šalme, A. <i>Stila brīvība. Tagad</i> . Zinātniski metodisks izdevums. 2018. (11). LVA	https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/TAGAD_1.2018_web_small.pdf

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Stilu daudzveidība. Valodas stils un stilistika	Tavaklase.lv	Autora individuālais stils	https://www.tavaklase.lv/video/autora-individualais-stils-2/
Valodas funkcionālie stili un to paveidi		Valodas funkcionālo stilu sistēma	https://www.tavaklase.lv/video/valodas-funkcionalo-stilu-sistema-2/
		Literārā un neliterārā sarunvaloda. Sarunas un sarunas	https://www.tavaklase.lv/video/literara-un-neliterara-sarunvaloda-sarunas-un-sarunas/
		Valodas funkcionālie stili. Daiļliteratūras stils	https://www.tavaklase.lv/video/valodas-funkcionalie-stili-dailliteraturas-stils-2/
Teksts un stils		Teksta valodas analīze: emocionāli ekspresīvā valoda	https://www.tavaklase.lv/video/teksta-valodas-analize-emocionali-ekspresiva-valoda-surdo-2/

3.2. Valodas stilistiskie, emocionāli ekspresīvie un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 7 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Veidot izpratni par latviešu valodas stilistiskajiem, emocionāli ekspresīvajiem un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem, zināt to lietojuma motivāciju un galvenās pazīmes.

Analizēt dažāda žanra tekstus, nosakot tajos stilistiski marķētas valodas vienības.

Meklēt un savā tekstā izmantot dažādus valodas līdzekļus, ar kuriem izteikt stilistiskās un emocionāli ekspresīvās papildnozīmes.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Valodas stilistiskie un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi pretstatā neitrāliem valodas līdzekļiem ietver ekspresīvu nozīmi un piešķir tekstam bagātīgas papildnozīmes. Tēlainību izmanto visos valodas stilos, bet plašāk – daiļliteratūrā, sarunvalodā un publicistikā; retāk mākslinieciskus elementus sastop zinātniskajā un lietišķajā stilā. Stilistiskie izteiksmes līdzekļi ir vārdi, vārdu savienojumi, izteicieni vai teksta vienības, kas piešķir tekstam dažādas stilistiski ekspresīvas nozīmes nianšes. Emocionāli ekspresīvie izteiksmes līdzekļi piešķir tekstam subjektīvi vērtējošu nozīmi, tie norāda uz autora pozitīvu vai negatīvu attieksmi pret izteikuma saturu. Vērtējošu saturu var izteikt gan ar sarunvalodas un vienkāršrunas līdzekļiem (vārdiem, vārdu savienojumiem, frazeoloģiskiem, teikumiem), gan poētiskiem līdzekļiem (poētiskiem, frazeoloģiskiem, teikumiem). Par mākslinieciskās jeb tēlainās izteiksmes līdzekļiem plašāk runā daiļliteratūrā. Tie ir vārdi, vārdu savienojumi un teikumi, kas piešķir tekstam ekspresīvu nozīmi un tēlainību. Plašāk pazīstami mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi ir metafora, epitets, salīdzinājums, simbols, alegorija, personifikācija; daiļliteratūrā tos sauc par tropiem. Kā stilistiski un emocionāli ekspresīvos izteiksmes līdzekļus tekstā var izmantot dažādas valodas vienības – fonēmas, morfēmas, leksēmas, frazeoloģiskus, teikumus. Bez tiešās nozīmes šie valodas elementi ietver arī stilistisku un/vai emocionālu papildnozīmi; tos izmanto gan zemākā stila valodā (sarunvalodā, vienkāršrunā), gan augstākā stila valodā (poētiskajā valodā). Valodas stilistiskie, ekspresīvie un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi bagātina valodu, dod iespēju izteikt smalkas nozīmes nianšes, veidot asociācijas, iedarbīgāk īstenot saziņas mērķi. 	<ul style="list-style-type: none"> Nošķir tekstā stilistiskos un mākslinieciskos izteiksmes līdzekļus no neitrāliem līdzekļiem; kombinē visu līmeņu valodas strukturālos elementus – gan stilistiski neitrālos, gan tēlainos un emocionāli ekspresīvos – dažādu žanru tekstu izveidē. Pārzina nozīmīgākos stilistiskos un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu veidus, analizē to saturu un radoši izmanto savā valodā. Izprot un vērtē stilistisko un māksliniecisko izteiksmes līdzekļu estētisko un ekspresīvo nozīmi tekstā. Izmanto savos darbos visu līmeņu valodas strukturālos elementus, kas piešķir tekstam tēlainību un emocionālo nokrāsu.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba rediģēšanas nepieciešamību. (VL.O.3.1.) Analizējot daiļliteratūras, publicistikas un sarunvalodas stila tekstus, nosaka kopīgās un atšķirīgās iezīmes valodas līdzekļu lietojumā. Mērķtiecīgi izmanto savos darbos visu līmeņu valodas strukturālos elementus, kas piešķir tekstam tēlainību un emocionālo nokrāsu. (VL.O.3.4.) 	<ul style="list-style-type: none"> Veido ieradumu izmantot ekspresīvus izteiksmes līdzekļus atbilstoši teksta stilam un žanram, kā arī kritiski vērtēt eksperimentus un jaunus stila risinājumus valodā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> • Apzinās sava individuālā stila īpatnības un mērķtiecīgi, sistemātiski bagātina to. (VL.O.3.5.) • Spriež par teksta uzbūvi, analizējot valodas sistēmas (fonētikas, leksikas, morfoloģijas, sintakses) elementu mijiedarbību un dominanti tekstā. Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) • Nosaka afiksus, lai vērtētu to nozīmi jaunu vārdu darināšanā un attīstītu jaunrades spējas pašiem darināt jaunus vārdus. (VL.O.4.5.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Veido ieradumu domāt par valodu sistēmiski, kā arī izvēlēties piemērotākos dažādu valodas līmeņu izteiksmes līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)
Jēdzieni: emocionāli ekspresīvs izteiksmes līdzeklis, valodas ekspresija, ekspresīva nozīme, stilistiska figūra, stilistiski marķēts/tonēts valodas līdzeklis, stilistiski neitrāls valodas līdzeklis.	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/1C60B4D6-13B0-4305-B741-BB8734526876/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Kursīte, J. (2002). <i>Dzejas vārdnīca</i> . Rīga: Zinātne	
Rozenbergs, J. (1995). <i>Latviešu valodas stilistika</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Skalberga, A. (b. g.). <i>Dzejas lasītājs</i> . Interaktīvais CD. Rīga: Biedrība Graph-PHEME	
Šlāpins, I. <i>Māksla turpināt rakstīt</i> . Satori. Interneta žurnāls	https://satori.lv/article/maksa-turpinat-rakstit
Valeinis, V. (1994). <i>Ievads literatūrzinātnē</i> . Rīga: Zvaigzne	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Stilistiskie un emocionāli ekspresīvie izteiksmes līdzekļi un to lietojums tekstā	Tavaklase.lv	Kā atšķiras valodas stilistiskie un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi no neitrāliem valodas līdzekļiem?	https://www.tavaklase.lv/video/ka-atskiras-valodas-stilistiskie-un-makslinieckiskas-izteiksmes-lidzekli-no-neutraliem-valodas-lidzekliem-2/
		Teksta valodas analīze: emocionāli ekspresīvā valoda	https://www.tavaklase.lv/video/teksta-valodas-analize-emocionali-ekspresiva-valoda-surdo-2/
Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi un to lietojums tekstā		Daiļliteratūras tropi – kā tajos neapmaldīties	https://www.tavaklase.lv/video/dailiteraturas-tropi-ka-tajos-neapmaldities-2/

3.3. Sarunvalodas stils mutvārdos un rakstos

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 6 % no plānotā mācību stundu skaita valodā.

Temata apguves mērķis

Padziļināt izpratni par sarunvalodas stila nozīmi saziņā, tā lietojumu mutvārdos un rakstos, mijiedarbi ar citiem funkcionālajiem stiliem.

Pilnveidot prasmi vērtēt literārās un neliterārās sarunvalodas stila elementus dažādās saziņas situācijās un teksta žanros, lai nodrošinātu saziņas mērķim atbilstoša teksta izveidi.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Sarunvaloda jeb ikdienas valoda ir viens no nacionālās valodas paveidiem. Izšķir divus sarunvalodas apakšpaveidus – literārās sarunvalodas un neliterārās sarunvalodas paveidu. Literārā sarunvaloda atbilst literārās valodas normām un tiek lietota gan oficiālās, gan neoficiālās saziņas situācijās; neliterārā sarunvaloda tiek lietota neoficiālā saziņā un tai raksturīgas dažādas atkāpes no literārās valodas normām. Ļoti neliterāru, nevēriģu un nekoptu runas stilu sauc par vienkāršrunu. Sarunvalodas stilu lieto ikdienas mutvārdu saziņā, un tā elementi sastopami visos valodas funkcionālajos stilos, arī daiļliteratūras stilā; retāk to izmanto rakstītajos tekstos (dienasgrāmatās, vēstulēs, e-pasta sarakstē, emuāros u. c.). Daiļliteratūrā sarunvalodas stilu izmanto, lai mākslinieciskā formā atspoguļotu tipiskas mutvārdu runas situācijas, vides īpatnības un personāžu runas veidu. Mūsdienās raksturīgs mutvārdu runas struktūru izmantojums rakstu valodā; šāda tendence padara rakstiskos tekstus dzīvākus un stilistiski iedarbīgākus, taču vienlaikus veicina arī atkāpes no literārās valodas normām. 	<ul style="list-style-type: none"> Prot nošķirt literārās un neliterārās sarunvalodas elementus; skaidro literārās un neliterārās sarunvalodas lietojuma gadījumus dažādās saziņas situācijās. Piedalās diskusijā un reflektē par jauniešu valodas kvalitāti un runas paradumiem; izprot neliterārās sarunvalodas lietojuma sociālos un lingvistiskos nosacījumus. Izprot sarunvalodas stila īpatnības, prot noteikt sarunvalodas stila elementus savā un apkārtējo personu runā, vērtēt to atbilstību saziņas situācijai un valodas normām. Pēta sarunvalodas stila elementu izmantojumu rakstītos tekstos; secina, kādi sarunvalodas līdzekļi ir piemēroti, kādi – nepiemēroti, lai atklātu autora nolūku un teksta saturu.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Vērtē savu un citu personu valodu praktiskā lietojuma situācijās. (VL.O.1.1.) Klausoties, lasot un vērojot, kā arī apgūstot teorētiskos avotus, nošķir latviešu literāro valodu un sarunvalodu, izprot sociolektu nozīmi valodā. (VL.O.1.2.) Analizējot daiļliteratūras, publicistikas un sarunvalodas stila tekstus, nosaka kopīgās un atšķirīgās iezīmes valodas līdzekļu lietojumā. (VL.O.3.4.) Izmanto savu individuālo stilu dažādās saziņas situācijās, izvērtējot tā atbilstību un efektivitāti. (VL.O.3.5.) Vērtē vārdu izvēli saziņas mērķa sasniegšanā. Pilnveido savu prasmi lietot precīzus, iedarbīgus, noteiktai valodas lietojuma jomai specifiskus vārdus. (VL.O.4.3.) Prasmīgi izvēlas un analizē iedarbīgākos un precīzākos pareizrūnas, gramatikas un interpunkcijas līdzekļus ietekmīga teksta veidošanai. (VL.O.4.7.) 	<ul style="list-style-type: none"> Attīsta ieradumu vēriģi lūkoties/klausīties valodu lietojumā tuvākajā apkārtnē, attīstot izziņas prasmes un jaunas informācijas un atziņu ieguves prieku. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra) Attīsta ieradumu izmantot ekspresīvas izteiksmes līdzekļus atbilstoši teksta stilam un žanram, kā arī kritiski vērtēt eksperimentus un jaunus stila risinājumus valodā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra) Attīsta ieradumu izkopt savu individuālo stilu, izvēloties atbilstošus verbālus un neverbālus izteiksmes līdzekļus, lai spētu sazināties, pielāgojoties atbilstošajam valodas paveidam – literārajai valodai, sociolektam, reģiolektam. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)
<p>Jēdzieni: sarunvalodas stils, literārā sarunvaloda, neliterārā sarunvaloda, slengs, vienkāršruna, žargons.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/E3E78C72-5E71-40E2-99E6-F59A8FAA403D/view vai https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Bušs, O., Ernstsonē, V. (2006). <i>Latviešu valodas slenga vārdnīca</i> . Rīga: Norden AB	
Ernstsonē, V., Tidriķe, L. (2006). <i>Jauniešu valoda</i> . Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
Kvašīte, R. (2013). <i>Latviešu valodas stili. Latviešu valoda</i> . Veisbergs, A. (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
Lauze, L. (2004). <i>Ikdienas saziņa: vienkāršs teikums latviešu sarunvalodā</i> . Liepāja: LiePA	
Rozenbergs, J. (1995). <i>Latviešu valodas stilistika</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Literārā un neliterārā sarunvaloda	Tavaklase.lv	Literārā un neliterārā sarunvaloda. Sarunas un sarunas	https://www.tavaklase.lv/video/literara-un-neliterara-sarunvaloda-sarunas-un-sarunas/
Sarunvalodas stila īpatnības	Latvijas Sabiedriskie Mediji	Jauniešu valodas analīze seriālā "16+	https://www.lsm.lv/raksts/kultura/kino-foto-un-tv/ltv-jauniesu-series-16-par-drosmi-saglabat-savu-es-1serija.a293117/
Sarunvalodas stila elementi citos valodas funkcionālajos stilos	Skola2030	Sarunvalodas stils rakstveida tekstos	https://mape.gov.lv/catalog/materials/E3E78C72-5E71-40E2-99E6-F59A8FAA403D/view?preview=5FFFA-4FE-D1E7-4BAD-923D-39A1CAC49A5A

3.4. Lietišķais stils oficiālos darījumos un dokumentos

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 4 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Veicināt dziļāku izpratni par lietišķā stila tekstiem, to valodas īpatnībām un lietojumu mutvārdos un rakstos, kā arī pilnveidot lietišķo tekstu veidošanas prasmes.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Lietišķais stils ir valodas paveids, kuru lieto formālos darījumos un oficiālos dokumentos. To galvenokārt izmanto rakstu valodā, taču lietišķa satura jautājumi tiek risināti arī mutvārdu runā. Lietišķajam stilam ir vairāki apakšstili – diplomātiskais (deklarācija, nota, paziņojums u. c.), juridiskais (likums, statūti, spriedums u. c.) un administratīvais (iesniegums, motivācijas vēstule, protokols u. c.). Lai lietišķam tekstam piešķirtu oficiālu izteiksmi, tiek izmantoti standartizēti valodas līdzekļi, bieži tās ir vienveidīgas frāzes un šabloniski izteikumi. Mutvārdu formā lietišķo stilu var izmantot sagatavotā publiskā runā vai oficiālās sarunās, lai formālā gaisotnē risinātu dažādus praktiskus uzdevumus. 	<ul style="list-style-type: none"> Izprot lietišķās rakstu valodas un lietišķās mutvārdu runas īpatnības. Pēta lietišķo sarunu gaitu; spriež par runu kvalitāti no valodiskā viedokļa; analizē runas etiķetes prasības lietišķajā vidē. Piedalās lietišķajā saziņā, lai risinātu noteiktus uzdevumus. Vērtē lietišķās saziņas kvalitāti rakstos un mutvārdu runā. Prot patstāvīgi vai pēc noteiktiem paraugiem veidot profesionālajai saziņai atbilstošus mutvārdu un rakstveida tekstus.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Izvēlas piemērotākos verbālos un neverbālos līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā, pamatojot šo izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. (VL.O.2.2.) Atbildīgi, ievērojot ētikas normas, iesaistās saziņas situācijās, prasmīgi lietojot valodas līdzekļus: vārdus, frazeoloģismus, simbolus, pieturzīmes. Labvēlīgi izturas pret saziņas partnera uzskatiem un pārliecību. Regulē savu lingvistisko uzvedību, lai īstenotu saziņas mērķus vai mainītu komunikācijas gaitu, ja tiek pārkāptas saziņas kultūras normas. (VL.O.2.4.) Izmanto zināšanas par lietišķā stila valodu un tās funkcionēšanas likumbām, lai patstāvīgi vai pēc noteiktiem paraugiem veidotu ikdienas un profesionālajai saziņai atbilstošus mutvārdu un rakstveida tekstus. Identificē un vērtē raksturīgākās kļūdas lietišķajā saziņā. (VL.O.3.2.) Vērtē valodas un citu zīmju nozīmi un lietojumu informatīvos un literāros tekstos. Izmanto zināšanas par dažādām zīmju sistēmām teksta izpratnē un veidošanā. (VL.O.4.1.) 	<ul style="list-style-type: none"> Attīsta ieradumu izvērtēt savas valodas kvalitāti, atbilstību komunikatīvajam mērķim un iederību kontekstā, kā arī stilizēt tekstu, izmantojot savdabīgus vārdus vai gramatiskos līdzekļus, apzinoties, ka valoda raksturo cilvēka identitāti. (Tikumi – atbildība, gudrība, tolerance, laipnība; vērtības – cilvēka cieņa, kultūra, latviešu valoda) Attīsta ieradumu nebaidīties izteikt pieņēmumus, ko spēj argumentēti pamatot un pierādīt ar atbilstošiem faktiem teorētiskajā literatūrā. (Tikumi – atbildība, gudrība, drosmē; vērtība – latviešu valoda) Nostiprina ieradumu veidot gramatiski pilnvērtīgus un atbilstošus tekstus, izvēloties iederīgākos vārdus, kā arī atbilstošas gramatiskās konstrukcijas sava mērķa sasniegšanai. (Tikumi – atbildība, gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)
<p>Jēdzieni: lietišķais valodas stils, lietišķā saziņa, runas etiķete, lietišķā saskarsme, lietišķā etiķete, lietišķā sarakste, diplomātiskais apakšstils, juridiskais apakšstils, administratīvais apakšstils.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Kvašīte, R. (2013). <i>Latviešu valodas stili. Latviešu valoda</i> . Veisbergs, A. (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
Skujiņa, V. (2014). <i>Latviešu valoda lietišķajos rakstos</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Skujiņa, V. (2006). <i>Lietišķo rakstu paraugi</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Urževica, S. (2010). <i>Rokasgrāmata latviešu valodā</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Lietišķais stils rakstos	Europa.eu	Izveidojiet savu <i>Europass</i> motivācijas vēstuli	https://europa.eu/europass/lv/create-europass-cover-letter
	skolo.lv	Vēstuļu rakstīšanas vadlīnijas	https://skolo.lv/mod/url/view.php?id=22852350
	LU Open Minded	Kā rakstīt, sūtīt e-pastus un atbildēt uz tiem	https://www.youtube.com/watch?v=EQqj6re4je8
	skolo.lv	Latviešu valoda sociālajos tīklos	https://skolo.lv/mod/url/view.php?id=22852368
Lietišķais stils mutvārdu saziņā	Latvijas Universitāte	LU Debašu kluba paraugdebate skolēniem	https://www.youtube.com/watch?v=44BL4UPGD4g

3.5. Zinātniskais valodas stils un zinātniskā teksta veidošana

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 8 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Veidot izpratni par zinātniskā stila īpatnībām un tā izmantojumu.

Analizēt populārzinātniskus un mācību zinātniskos tekstus, tajos izmantotos valodas līdzekļus.

Iepazīties ar pētnieciskā darba pamatjautājumiem, pētījuma mērķi, norisi, rezultātiem un šo posmu atspoguļojumu pētnieciskajā darbā.

Mācīties veidot zinātniska satura tekstu un tā struktūrelementus (kopsavilkumu, satura rādītāju, izmantotās literatūras sarakstu u. c.), ievērojot teksta uzbūves un valodas lietojuma īpatnības.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Zinātnisko (zinātnes valodas) stilu lieto mācību un akadēmisko studiju procesā, pētniecībā un dažādās profesionālās darbības jomās. Zinātniskā stila apakšstili – akadēmiskais, populārzinātniskais un mācību stils – atšķiras ar tajos ietvertās informācijas apjomu, sarežģītības pakāpi, izklāsta formu un izmantotajiem valodas līdzekļiem. Veidojot zinātniska satura tekstu, jāievēro literārās valodas normas un valodas kultūras nosacījumi. Teksta struktūrelementi (kopsavilkums, izmantotās literatūras saraksts, komentāri, satura rādītājs u. c.) rūpīgi jāsaprot ar pamatteksta saturu, ievērojot noteiktas tekstveides prasības. Nozīmīgs zinātniskā teksta pamatelements ir termini. Tekstā jāievēro precīzs terminu lietojums, izraugoties un pārbaudot to nozīmes autoritatīvos uzziņu avotos (speciālajās vārdnīcās, datubāzēs, zinātniskajā literatūrā). Pētnieciskais darbs tiek plānots vairākos posmos, katrā no tiem paredzot noteiktus uzdevumus un darbu izpildes kārtību (pētījuma tēmas izvēle, temata, plāna, pētījuma mērķa un uzdevumu formulēšana, pētniecisko metožu noteikšana, teorētiskās literatūras un avotu izpēte utt.). 	<ul style="list-style-type: none"> Zina latviešu valodas zinātniskā stila raksturīgās pazīmes un izmanto šīs zināšanas, lai vērtētu citu un veidotu savu populārzinātniska satura tekstu. Korekti lieto atsauces, prot precīzi pārveidot (saisināt, pārstāstīt), iesaistīt tekstā un noformēt cita autora izteikto domu. Veido loģisku, strukturētu, saturīgu populārzinātnisku tekstu un mācību zinātnisko tekstu. Veido zinātniskā stila teksta struktūrelementus, ievērojot tekstveides noteikumus un izmantojot stilam atbilstošus valodas līdzekļus. Plāno savu pētniecisko darbu, ievērojot noteiktus darba posmus un tajos īstenojamos darba uzdevumus (piemēram, formulēt tematu, mērķi, uzdevumus, izstrādāt/uzrakstīt plānu, kopsavilkumu u. tml.). Vērtē terminoloģijas lietojumu (atbilstmi, precizitāti) zinātniskā stila tekstā, izmantojot autoritatīvos uzziņu avotus. Analizē zinātnisko informāciju, kritiski izvērtējot tās saturu un kvalitāti.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Veido atsevišķu žanru zinātniskā stila tekstus, piemēram, mutvārdu ziņojumu, referātu, kopsavilkumu, recenziju, ievērojot teksta izveides un valodas līdzekļu izvēles nosacījumus. (VL.O.3.3.) Iesaistās diskusijā par zinātniska satura jautājumiem, izprot un lieto atbilstošās jomas terminus. Respektē autortiesības un intelektuālā īpašuma tiesības, precīzi citējot autorus un rūpīgi noformējot atsauces uz avotiem. (VL.O.3.3.) Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) 	<ul style="list-style-type: none"> Attīsta ieradumu nebaidīties izteikt pieņēmumus, ko spēj argumentēti pamatot un pierādīt ar atbilstošiem faktiem teorētiskajā literatūrā. (Tikumi – atbildība, gudrība, drosmē; vērtība – latviešu valoda) Veido ieradumu kritiski izvēlēties daudzveidīgus informācijas avotus, kā arī ievērot autortiesības, izmantojot dažādu informāciju. (Tikumi – atbildība, godīgums, taisnīgums; vērtība – cilvēka cieņa)

<ul style="list-style-type: none"> • Pilnveido savu prasmi lietot precīzus, iedarbīgus, noteiktai valodas lietojuma jomai specifiskus vārdus. (VL.O.4.3.) • Apzināti izmanto dažādu vārdšķiru gramatiskās kategorijas sava teksta veidošanā. (VL.O.4.4.) • Izmanto dažādas uzbūves teikumus, to sasaistes paņēmienus un atbilstošas pieturzīmes dažādu žanru mutvārdu, iespējamos vai digitālajos tekstos, lai skaidri un precīzi izteiktu domas, īstenotu saziņas nolūku un radītu vēlamu iespaidu uz adresātu. (VL.O.4.6.) • Tekstā ievēro literārās valodas pareizrūnas un pareizrakstības normas. (VL.O.4.7.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nostiprina ieradumu veidot gramatiski pilnvērtīgus un atbilstošus tekstus, izvēloties iederīgākos vārdus, kā arī atbilstošas gramatiskās konstrukcijas sava mērķa sasniegšanai. (Tikumi – atbildība, gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)
Jēdzieni: zinātniskais stils, akadēmiskais apakštīls, populārzinātniskais apakštīls, mācību zinātniskais apakštīls, atsauce, avots, citāts, terminoloģija, termins.	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/C91CC256-1CC3-409A-A54C-4A886DA288CE/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Hahele, R. (2005). <i>Skolēna zinātniski pētnieciskā darbība</i> . Rīga: RaKa	
Kvašīte, R. (2013). <i>Latviešu valodas stili. Latviešu valoda</i> . Veisbergs, A. (red.) Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	
Laiveniece, D. (2014). <i>Zinātniskās rakstīšanas skola</i> . Liepāja: LiePa	
<i>Pētniecības terminu skaidrojošā vārdnīca</i> . (2011). Rīga: RaKa	
Urževica, S. (2010). <i>Rokasgrāmata latviešu valodā: Svarīgākais, kas jāzina latviešu valodas lietotājiem</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
<i>Vadlīnijas skolēnu zinātniskās pētniecības darbu izstrādei un vērtēšanai</i> . (2019). Valsts izglītības satura centrs	https://www.visc.gov.lv/lv/media/601/download?attachment

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Zinātniska satura tekstu daudzveidība	Digitālā datubāze "Zinātnes valoda"	Latviešu zinātnes valoda intralingvālā aspektā	https://zinatnesvaloda.lv/sakums
Zinātnisko ideju apraksts		Skolēna zinātniski pētnieciskais darbs	https://zinatnesvaloda.lv/teksti/8
		Zinātnes valodā lietojamās frāzes	https://zinatnesvaloda.lv/frazes
Pētnieciskais darbs: no idejas līdz tekstam		Skolēna zinātniski pētnieciskais darbs	https://zinatnesvaloda.lv/teksti/8
		Zinātnes valodā lietojamās frāzes	https://zinatnesvaloda.lv/frazes

4. VALODAS STRUKTŪRA

4.1. Zīmju sistēmas

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 3 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Nostiprināt spēju uztvert dažādas apkārtējās pasaules izpratnes un sakārtojuma pieejas.

Pilnveidot prasmi salīdzināt un vērtēt dažādas verbālas un neverbālas zīmes tekstā un kontekstā, uzlabot prasmi izvēlēties kontekstam atbilstošus neverbālās izteiksmes līdzekļus, zīmes un simbolus.

Veidot izpratni par rakstu sistēmām, kas domātas cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.

Sasniedzamie rezultāti:

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> • Apkārtējās pasaules izpratnē un sakārtošanā ir nepieciešama noteikta pieeja – hronoloģiska, strukturāla, sistēmiska u. c. Lietu, parādību, ideju, principu sakārtošana pēc noteiktiem principiem palīdz tos aprakstīt un izprast. • Saziņas pamatā ir verbāli un neverbāli izteiksmes līdzekļi, zīmes, kā arī dažādi simboli; tie palīdz saprast ne tikai tekstu, bet arī kontekstu. • Valoda ir viena no cilvēka izpausmes formām, kura tradicionāli tiek uztverta kā zīmju sistēma, kas veidota pēc noteiktiem principiem un funkcionē pēc noteiktiem likumiem. • Neverbālie izteiksmes līdzekļi – žesti, poza, mīmika, stāja, balss skaļums, tembrs, smiekli utt. – var palīdzēt vai arī traucēt uztvert informāciju saziņas procesā, tāpēc tie ir jāsaprot ar verbālajiem līdzekļiem un saziņas mērķi. • Noteikta raksta sistēma ir izveidota arī cilvēkiem ar īpašām vajadzībām – neredzīgie valodas lietotāji izmanto Braila rakstu, nedzirdīgajiem ir sava specifiska žestu jeb nedzirdīgo zīmju valoda, kas ir atšķirīga dažādās valstīs. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zina dažādas apkārtējās pasaules izpratnes un sakārtošanas pieejas un prot izmantot tās dažādu parādību, ideju, principu skaidrošanā. • Izprot sistēmas jēdzienu kultūrvīdē un izmanto šīs zināšanas, skaidrojot dažādas kultūrvīdes parādības. • Salīdzina un vērtē verbālas un neverbālas zīmes un simbolus žanriski daudzveidīgos tekstos. • Pievērš uzmanību verbālo un neverbālo līdzekļu savstarpējai atbilstībai un iedarībai kontekstā. • Mērķtiecīgi un pamatoti lieto verbālas un neverbālas zīmes, kā arī simbolus atbilstoši kontekstam un situācijai. • Spēj raksturot izplatītākās funkcionāli ierobežotās komunikācijas sistēmas (Braila raksts u. c.).
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> • Analizē simbolus, attēlus un verbālos izteiksmes līdzekļus, ar kuriem dažādos medijos tiek atspoguļoti notikumi vai viedokļi. Izvēlas piemērotākos verbālos un neverbālos līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā, pamatojot šo izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. (VL.O.2.2.) 	<p>Veido ieradumu domāt par valodu sistēmiski, kā arī izvēlēties piemērotākos dažādu valodas līmeņu izteiksmes līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra).</p>

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Apzinās sava individuālā stila īpatnības un mērķtiecīgi, sistemātiski bagātina to. Izmanto savu individuālo stilu dažādās saziņas situācijās, izvērtējot tā atbilstību un efektivitāti. (VL.O.3.5.) Vērtē valodas un citu zīmju nozīmi un lietojumu informatīvos un literāros tekstos. Izmanto zināšanas par dažādām zīmju sistēmām teksta izpratnē un veidošanā. (VL.O.4.1.) 	
Jēdzieni: sistēma, valodas zīme, verbāla zīme, neverbāla zīme, simbols, valodas sistēma, žests, optiski kinētisks līdzeklis, Braila raksts, nedzirdīgo zīmju valoda.	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030 un Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/7D9D8813-E1D0-4271-B885-AAFB-817C02A7/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Agejevs, V. (2005). <i>Semiotika</i> . Rīga: Jumava	
Dubkēvičs, L., Ķestere, I. (2003). <i>Saskarsme. Lietišķā etiķete</i> . Rīga: Jumava	
Edeirs, Dž. (1999). <i>Efektīva komunikācija: vissvarīgākā vadības mākslas metode</i> . Rīga: Asja	
Hindls, T. (1998). <i>Prasme uzstāties</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
<i>Ilustrētā vārdnīca pasaulē un Latvijā</i> . Pieejams:	www.artermini.lv
Ivanovs, A. <i>Vizuālā komunikācija prezentācijās</i>	https://www.slideshare.net/ArtisIvanovs/vizul-komunikacija-datorprezent-cijs-31031434
Kalniņa, L., Pijola, S., Saleniece, R. (2002). <i>Lielā simbolu enciklopēdija</i> . Rīga: Jumava	
Kazāka, A. (2010). <i>Zīmes & simboli. No senajiem hieroglifiem līdz mūsdienu logotipiem</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Rēpers, V., Smite, L. (1997). <i>Ievads ideju vēsturē</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Pīzs, A. (1995). <i>Ķermeņa valoda. Kā atminēt sarunu biedra domas pēc viņa stājas un kustībām</i> . Rīga: Jumava	
Skujiņa, V. (red.) (2007). <i>Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca</i> . Rīga: LU	
<i>Valoda kā zīmju sistēma</i> . LU Matemātikas un informātikas institūta Mākslīgā intelekta laboratorija	http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v1zimjusi.htm

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Apkārtējās pasaules izpratnes un sakārtošanas pieeja	Skola2030	Apkārtējās pasaules izpratnes un sakārtošanas pieejas	https://mape.gov.lv/catalog/materials/7D9D8813-E1D0-4271-B885-AAFB-817C02A7/view?preview=BD2C7CEE-7A2B-4DC5-814B-B4EBCA3BF17C
Verbālās un neverbālās zīmes tekstā un kontekstā		Verbālās un neverbālās zīmes tekstā un kontekstā	https://mape.gov.lv/catalog/materials/7D9D8813-E1D0-4271-B885-AAFB-817C02A7/view?preview=BD2C7CEE-7A2B-4DC5-814B-B4EBCA3BF17C
Neverbālo izteiksmes līdzekļu nozīme saziņā		Neverbālo izteiksmes līdzekļu nozīme saziņā	https://mape.gov.lv/catalog/materials/7D9D8813-E1D0-4271-B885-AAFB-817C02A7/view?preview=BD2C7CEE-7A2B-4DC5-814B-B4EBCA3BF17C
Rakstu un komunikācijas sistēmas cilvēkiem ar īpašām vajadzībām	LU	Programmas datora lietotājiem ar īpašām vajadzībām	https://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=22319&chapterid=6877

4.2. Valoda kā sistēma

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Veidot izpratni par valodas sistēmisko dabu, nošķirot dažādus valodas līmeņus un tiem raksturīgās pazīmes; spēt sasaistīt noteiktu valodas līmeni ar valodniecības nozari, kas pēta attiecīgā līmeņa pazīmes.

Nostiprināt prasmi salīdzināt dažādu valodas līmeņu vienības un lietot tās atbilstoši teksta mērķim un situācijai.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Valoda ir sistēma, ko raksturo noteikti elementi jeb vienības, attieksmes, funkcijas un attīstība. Visas pasaules valodas pēc savas būtības ir sistēmiskas, tātad tās var raksturot pēc vieniem un tiem pašiem principiem. Valodu ir ērti raksturot, sadalot to hierarhiskos līmeņos, kur katrs nākamais līmenis ir balstīts uz iepriekšējo un ir sarežģītāks nekā iepriekšējais. Katram līmenim ir raksturīgas noteiktas vienības, starp kurām pastāv noteiktas attieksmes; katram līmenim atbilst noteiktas valodniecības nozares. Zemākais līmenis ir fonētikas līmenis, kura galvenā izpētes vienība ir fonēma; nākamais ir morfoloģijas līmenis, kura centrā ir morfēma. Leksikas līmeņa pamatā ir vārds jeb leksēma; sarežģītākais ir sintakses līmenis, kura pamatvienība ir teikums. Valodas sistēma tieši izpaužas valodas lietojumā – fonēmu, morfēmu, vārdu, vārdu savienojumu, teikumu, tekstu izveidē – atbilstoši saziņas mērķim. 	<ul style="list-style-type: none"> Izprot valodu kā zīmju sistēmu un analizē dažādu valodas līmeņu vienību mijiedarbi un to stilistiskās un emocionālās funkcijas. Prot sadalīt tekstu dažādos valodas elementos atbilstoši noteiktam līmenim, kā arī salīdzināt izvēlēto elementu struktūru un attieksmes. Sasaista noteikta valodas līmeņa vienības ar noteiktu valodniecības nozari, kas to pēta. Mērķtiecīgi izmanto dažādu līmeņu vienības atbilstoši saziņas vajadzībām; spriež par dažādu valodas līmeņu vienību pilnveidi teksta kvalitātes uzlabošanai (ortogrāfija, vārddarināšana, sintaktisko konstrukciju izveide u. c.).
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Izvēlas piemērotākos latviešu valodas mācību resursus savas valodas pilnveidei, pamatojot izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. Piedāvā inovatīvus risinājumus latviešu valodas jautājumu apguvei un valodas lietpratības veicināšanai. (VL.O.1.4.) Lai daudzpusīgi izziņātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, mērķtiecīgi izvēlas, kārtā, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus. (VL.O.2.1.) Mērķtiecīgi izmanto savos darbos visu līmeņu valodas strukturālos elementus, kas piešķir tekstam tēlainību un emocionālo nokrāsu. (VL.O.3.4.) 	<p>Veido ieradumu domāt par valodu sistēmiski, kā arī izvēlēties piemērotākos dažādu valodas līmeņu izteiksmes līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)</p>

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Izmanto savu individuālo stilu dažādās saziņas situācijās, izvērtējot tā atbilstību un efektivitāti. (VL.O.3.5.) Spriež par teksta uzbūvi, analizējot valodas sistēmas (fonētikas, leksikas, morfoloģijas, sintakses) elementu mijiedarbību un dominanti tekstā. Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) 	
<p>Jēdzieni: fonētikas līmenis, fonēma, fonētiskā mija, morfoloģijas līmenis, morfēma, formveidošana, sintakses līmenis, vārdu savienojums, teikums, teksts, leksikas līmenis, leksēma, fonoloģija, vārddarināšana, morfēma, frazeoloģija, leksikoloģija, semantika.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/29B9C8E7-3660-4533-963D-C7AFC-CCFOEA8/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Baltiņš, M., Druvieta, I. (2017). <i>Ceļavējš cilvēku ciltij: valoda sabiedrībā</i> . Rīga: LVA	
Kļaviņa, S. (1997). <i>Valodas daba</i> . Lielvārde: Lielvārds	
Nītiņa, D., Grigorjevs, J. (red.). (2013). <i>Latviešu valodas gramatika</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts	
Skujņa, V. (red.) (2007). <i>Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Valodas sistēmiskā izpratne	Skola2030	Valoda kā sistēma	https://mape.gov.lv/catalog/materials/29B9C8E7-3660-4533-963D-C7AFC-CCCF0EA8/view?preview=947A797C-B549-4BD8-BCA7-8620F2161291
Valodas līmeņi	Latviešu valodas aģentūra	Valodas līmeņi un to vienības	http://valodasrokasgramata.lv/materials/1/B4D6447E-75E1-A77A-8980-0BC01F479F65

4.3. Vārdu krājums

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Padziļināt izpratni par vārdu krājuma diferenciācijas iespējām un stilistisko raksturojumu, par vārdu krājuma sinonīmiskajām iespējām, lai nodrošinātu saziņas mērķim atbilstoša teksta izveidi.

Pilnveidot izpratni par frazeoloģismu nozīmi teksta satura un konteksta atklāsmē, kā arī to ietekmi uz adresātu.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> • Tradicionāli latviešu valodā vārdu krājums tiek analizēts no etimoloģiskā, stilistiskā, sociālā, teritoriālā, vēsturiskā viedokļa. • Vārdu stilistiskā daudzveidība nodrošina plašas sinonīmijas iespējas tekstveidē, un vārdu stilistiskās un emocionāli ekspresīvās potences ir ļoti svarīgas no literārās valodas viedokļa, jo ekspresīvi vārdi mūsdienās papildina dažādu stilu un žanru tekstus. • Frazeoloģismi ir viens no valodas bagātināšanas veidiem, kas noder adresāta ietekmēšanai un komunikatīvā mērķa sasniegšanai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lieto dažādu leksikas slāņu vārdus atbilstoši komunikatīvajai situācijai. • Analizē leksikas slāņus no etimoloģiskā, stilistiskā, sociālā, teritoriālā, vēsturiskā viedokļa, izmantojot atbilstošus leksikogrāfijas materiālus. Vērtē dažādu leksikas slāņu nozīmi komunikatīvā mērķa sasniegšanā. • Nošķir sinonīmisku vārdu stilistisko un emocionālo papildinformāciju, pēc vajadzības izmantojot noteiktus leksikogrāfiskus materiālus. • Brīvi lieto kontekstā iederīgus frazeoloģismus. • Mērķtiecīgi bagātina savu vārdu krājumu, apgūstot arvien jaunus vārdus un frazeoloģismus, lieto tos atbilstoši situācijai un saziņas mērķim. • Spēj salīdzināt frazeoloģismu sistēmu starp vairākām sev zināmām valodām.
Komplekss sniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> • Vērtē savu un citu personu valodu praktiskā lietojuma situācijās. (VL.O.1.1.) • Klausoties, lasot un vērojot, kā arī apgūstot teorētiskos avotus, nošķir latviešu literāro valodu, izlokšņu valodu un sarunvalodu, izprot sociolektu un reģiolektu nozīmi valodā. (VL.O.1.2.) Izvēlas piemērotākos latviešu valodas mācību resursus savas valodas pilnveidei, pamatojot izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. (VL.O.1.4.) • Atbildīgi, ievērojot ētikas normas, iesaistās saziņas situācijās, īpaši sociālajos medijos, prasmīgi lietojot valodas līdzekļus: vārdus, frazeoloģismus, simbolus, pieturzīmes. (VL.O.2.4.) • Veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba rediģēšanas nepieciešamību. (VL.O.3.1.) • Iesaistās diskusijā par zinātniska satura jautājumiem, izprot un lieto atbilstošās jomas terminus. (VL.O.3.3.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Attīsta ieradumu izkopt savu individuālo stilu, izvēloties atbilstošus verbālus un neverbālus izteiksmes līdzekļus, lai spētu sazināties, pielāgojoties atbilstošajam valodas paveidam – literārajai valodai, sociolektam, reģiolektam. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra) • Attīsta ieradumu domāt par valodu sistēmiski, kā arī izvēlēties piemērotākos dažādu valodas līmeņu izteiksmes līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Analizē vārdus no etimoloģiskā, stilistiskā, sociālā, teritoriālā, vēsturiskā viedokļa, izmantojot atbilstošus leksikogrāfijas materiālus; vērtē vārdu izvēli saziņas mērķa sasniegšanā. Pilnveido savu prasmi lietot precīzus, iedarbīgus, noteiktai valodas lietojuma jomai specifiskus vārdus. (VL.O.4.3.) 	
Jēdzieni: sinonīms, sinonīmu rinda, etimoloģija, aizguvums, barbarisms, poētisms, sarunvalodas vārds, vienkāršrunas vārds, vulgārisms, žargonisms, slengisms, profesionālisms, vecvārds, jaunvārds, frazeoloģisms.	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/A9265D4F-6C78-4332-9F50-5545AB14672B/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Bušs, O., Ernstsone, V. (2006). <i>Latviešu valodas slenga vārdnīca</i> . Rīga: Norden AB. E-pupa	
<i>Latgales lingvoteritoriālā vārdnīca</i> . (2013). Lakuga. Latgalyšu kultūrys ziņu portals	http://www.lakuga.lv/tag/latgales-lingvoteritoriala-vardnica
Laua, A. (1969). <i>Latviešu leksikoloģija</i> . Rīga: Zvaigzne	
Laua, A. (1992). <i>Latviešu valodas frazeoloģija</i> . Rīga: Zvaigzne	
Laua, A., Ezeriņa, A., Veinberga, S. (2000). <i>Latviešu frazeoloģijas vārdnīca</i> . Rīga: Avots	
Nītiņa, D. (2004). <i>Moderna cilvēka valoda</i> . Rīga: Valsts valodas aģentūra	
Rozenbergs, J. (1995). <i>Latviešu valodas stilistika</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Skujīņa, V. (red.) (2007). <i>Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts	
Urževica, S. (2010). <i>Rokasgrāmata latviešu valodā</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Leksiskā sinonīmija	Skola2030	Valodas krājuma diferenciācija un leksiskā sinonīmija	https://mape.gov.lv/catalog/materials/A9265D4F-6C78-4332-9F50-5545AB14672B/view?preview=4124A923-D4A0-49D6-B2DC-052CBA0B67A6
Frazeoloģismu izvēle tekstveidē	valoda.ailab.lv	Frazeoloģija	http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/leksikologija/leksikolog/leks26.htm
	Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi Populārzinātnisku rakstu krājums 11/ Ilze Oļehnoviča	Frazeoloģismu komponentu substitūcija – konteksta noteiktas frazeoloģisma nozīmes veidošanas līdzeklis Latvijas laikrakstos	https://www.valodaskonsultacijas.lv/uploads/suggested_sources/11/pdf/ValodasPrakse_Nr11.pdf

4.4. Morfolģija un vārdarināšana

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 5 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Padziļināt izpratni par gramatiskajām iespējām tekstveidē – gramatisko kategoriju daudzveidīgajām lietošanas iespējām.

Nostiprināt zināšanas par vārddarināšanas attīstību, kā arī terminrades procesu un principiem, pievēršoties jaunvārdu darināšanas un lietošanas tendencēm.

Veidot izpratni par aizgūšanu un kalkošanu kā noderīgiem valodas bagātināšanas veidiem.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Katrai patstāvīgajai vārdšķirai ir raksturīgas noteiktas gramatiskās kategorijas (piemēram, dzimte, skaitlis, persona, laiks, izteiksme u. c.), ko valodas lietotājs izmanto, veidojot vārdformas tekstā. Vārdšķiru gramatisko kategoriju lietojums tekstveidē var būt arī radošs, proti, var neatbilst vispārpieņemtajām normām, ja vien atbilst komunikācijas mērķim un situācijai. Latviešu valodas attīstībā liela nozīme ir vārddarināšanai. Jaunu vārdu darināšana ir radošs process, kas palīdz dažādot valodu gan no jēdzieniskā, gan no stilistiskā viedokļa. Jaunvārdu jeb neolģismu darināšana nodrošina valodas ilgtspējīgu pastāvēšanu. Aizgūšana ir viens no veidiem, kā mēs varam bagātināt valodu, tikai šim procesam ir jābūt mērķtiecīgam un pārdomātam. Kalks (vārds vai vārdu savienojums) var būt valodas bagātināšanas līdzeklis, ja vien tas nav pretrunā ar latviešu valodas fonētisko, gramatisko un semantisko sistēmu. 	<ul style="list-style-type: none"> Izprot un identificē tekstā dažādu vārdšķiru gramatiskās kategorijas. Pēta un analizē stilistiski un žanriski dažādu tekstu gramatiskās īpatnības un atšķirības. Izvērtē dažādu jaunvārdu atbilstmi latviešu literārās valodas prasībām. Diskutē par jaunvārdiem; izsaka un pamato savu viedokli par to iederību mūsdienu latviešu valodā. Pārdomāti lieto jaunvārdus dažādu stīlu un žanru tekstos. Diskutē par aizgūšanas problēmām latviešu valodā; piedāvā radošus risinājumus gan kalku darināšanā, gan arī to aizstāšanā ar mantotiem valodas līdzekļiem. Identificē tekstā aizguvumus (arī biežāk lietotos kalkus) un raksturo tos no pareizrakstības, morfolģijas, semantikas viedokļa. Veido noteiktai nozarei atbilstošu tekstu, izmantojot gūtās zināšanas formveidošanā un vārddarināšanā, kā arī gramatiski daudzveidīgas un pietiekami sarežģītas valodas vienības atbilstoši tekstveides prasībām.

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Izvēlas piemērotākos latviešu valodas mācību resursus savas valodas pilnveidei, pamatojot izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. Piedāvā inovatīvus risinājumus latviešu valodas jautājumu apguvei un valodas lietpratības veicināšanai. (VL.O.1.4.) Izvēlas piemērotākos verbālos un neverbālos līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā, pamatojot šo izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. (VL.O.2.2.) Mērķtiecīgi izmanto savos darbos visu līmeņu valodas strukturālos elementus, kas piešķir tekstam tēlainību un emocionālo nokrāsu. (VL.O.3.4.) Izmanto savu individuālo stilu dažādās saziņas situācijās, izvērtējot tā atbilstību un efektivitāti. (VL.O.3.5.) Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) Demonstrē izpratni par latviešu valodas morfoloģisko sistēmu, identificējot un analizējot sistēmas elementus tekstā. Apzināti izmanto dažādu vārdšķiru gramatiskās kategorijas sava teksta veidošanā. (VL.O.4.4.) Nosaka afiksus, lai vērtētu to nozīmi jaunu vārdu darināšanā un attīstītu jaunrades spējas pašiem darināt jaunus vārdus. Piedāvā idejas, kā aizgūt un atveidot vārdus latviešu valodā no citām valodām. (VL.O.4.5.) 	<ul style="list-style-type: none"> Nostiprina ieradumu veidot gramatiski pilnvērtīgus un atbilstošus tekstus, izvēloties iederīgākos vārdus, kā arī atbilstošas gramatiskās konstrukcijas sava mērķa sasniegšanai. (Tikumi – atbildība, gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra) Attīsta ieradumu domāt par valodu sistēmiski, kā arī izvēlēties piemērotākos dažādu valodas līmeņu izteiksmes līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)
<p>Jēdzieni: vārdforma, dzimte, skaitlis, locījums, salīdzināmā pakāpe, nenoteiktā galotne, noteiktā galotne, laiks, izteiksme, kārta, persona, veids, terminrade, neoloģisms, okazionālisms, potenciālisms, kalkošana, kalks.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/BED56AF5-06FC-4EB2-912E-33ABCE922FB5/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Gada vārds, nevārds un spārnotais teiciens. Latviešu valodas attīstības kopa	https://lvak.wordpress.com/gada-vards-nevards-teiciens/
Guļevska, D., Miķelsone, A., Porīte, T. (2002). Pareizrakstības un pareizrunas rokasgrāmata. Rīga: Avots	
Nītiņa, D., Grigorjevs, J. (red.) (2013). Latviešu valodas gramatika. Rīga: LU Latviešu valodas institūts	

Nosaukums	Pieejams
Paegle, Dz. (2003). Latviešu literārās valodas morfoloģija. Lokāmās vārdšķiras. Rīga: Zinātne	
Skujiņa, V. (2014). Latviešu valoda lietīšķajos rakstos. Rīga: Zvaigzne ABC	
Skujiņa, V. (red.) (2007). Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: LU Latviešu valodas institūts	
Urževica, S. (2010). Rokasgrāmata latviešu valodā. Rīga: Zvaigzne ABC. Veisbergs, A. (red.) (2013). Latviešu valoda. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Vārdšķiru gramatisko kategoriju normatīvs un radošs lietojums	valodasrokasgramata.lv	Gramatiskā nozīme	http://valodasrokasgramata.lv/materials/2/5AFA23FA-1923-3903-641E-79A429AA5121
	Uzziņu un tulkošanas portāls Letonika.lv	Latvijas Enciklopēdiskā vārdnīca	https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?g=1&r=1&q=gramatisks
Jaunvārdu jeb neoloģismu darināšana	valoda.ailab.lv	Jaunvārdi jeb neoloģismi	http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/leksikologija/leksikolog/leks24.htm
	Tavaklase.lv	Vārda dzimšanas diena. Vārda darināšana	https://www.tavaklase.lv/video/varda-dzimsanas-diena-varda-darinasana-surdo-2/
		Teksta analīze: vārddarināšanas stilistiskā nozīme tekstā	https://www.tavaklase.lv/video/teksta-analize-varddarinasanas-stilistiska-nozime-teksta-surdo-2/
Aizgūšana un kalkošana	Valsts valodas komisija/vvk.lv	Kalkēšana kā viena no centrālajām valodas prakses problēmām	http://www.vvk.lv/index.php?sadala=154&id=500

4.5. Sintakse un tekstveide

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 6 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Padziļināt izpratni par sintaktisko konstrukciju strukturālo un funkcionālo dažādību.

Nostiprināt zināšanas par interpunkcijas nozīmi tekstveidē; padziļināt prasmi lietot iederīgu interpunkciju dažādu stilu un žanru tekstos.

Papildināt izpratni par emocijzīmju daudzveidību un iederību tekstveidē.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Sintakses līmenim ir trīs apakšlīmeņi – vārdu savienojumu sintakse, teikuma sintakse, teksta sintakse. Galvenie vārdu savienojumu tipi ir vārdkopa un vārdrinda; teikumu līmenī tradicionāli tiek šķirti vienkārši un salikti (salikti sakārtoti un salikti pakārtoti) teikumi. Galvenā teksta vienība ir izteikums. Sintaktisko konstrukciju struktūra un izveidošanas likumības dažādu nozaru tekstos var atšķirties – to nosaka gan teksta joma, gan latviešu valodas tradīcijas. Pieturzīmes ir noteikts grafisks paņēmieni, kas palīdz uzlabot rakstīta teksta saprotamību un precizitāti, tāpēc to lietošanas likumības ir obligātas latviešu literārajā valodā. Galvenās pieturzīmju lietošanas normas nosaka pieturzīmju lietojumu teikuma beigās, pieturzīmju lietojumu vienkāršā teikumā, pieturzīmju lietojumu starp salikta teikuma daļām. Rakstītā tekstā pieturzīmes var izmantot arī stilistiskā vai emocionālā nolūkā, lai radītu noteiktu ekspresiju atbilstoši teksta mērķim un autora nolūkam. 	<ul style="list-style-type: none"> Identificē un analizē dažādu sintakses apakšlīmeņu konstrukcijas. Izmanto dažādas uzbūves un sarežģītības sintaktiskās konstrukcijas savu tekstu izveidē, spēj tās variēt dažādu žanru tekstos. Analizē un vērtē teksta vienības un teksta elementu sasaistes līdzekļus. Izvēlas atbilstošu interpunkciju tekstveidē, pamana un skaidro netradicionālu pieturzīmju lietojumu. Izprot emocijzīmju funkcijas atbilstoši teksta mērķim un autora nolūkam.
Komplekss sniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Izvēlas piemērotākos latviešu valodas mācību resursus savas valodas pilnveidei, pamatojot izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. Piedāvā inovatīvus risinājumus latviešu valodas jautājumu apguvei un valodas lietpratības veicināšanai. (VL.O.1.4.) Izvēlas piemērotākos verbālos un neverbālos līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā, pamatojot šo izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. (VL.O.2.2.) Mērķtiecīgi izmanto savos darbos visu līmeņu valodas strukturālos elementus, kas piešķir tekstam tēlainību un emocionālo nokrāsu. (VL.O.3.4.) 	<ul style="list-style-type: none"> Nostiprina ieradumu veidot gramatiski pilnvērtīgus un atbilstošus tekstus, izvēloties iederīgākos vārdus, kā arī atbilstošas gramatiskās konstrukcijas sava mērķa sasniegšanai. (Tikumi – atbildība, gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> • Apzinās sava individuālā stila īpatnības un mērķtiecīgi, sistemātiski bagātina to. Izmanto savu individuālo stilu dažādās saziņas situācijās, izvērtējot tā atbilstību un efektivitāti. (VL.O.3.5.) • Izmanto dažādas uzbūves teikumus, to sasaistes paņēmienus un atbilstošas pieturzīmes dažādu žanru mutvārdu, iespiestajos vai digitālajos tekstos, lai skaidri un precīzi izteiktu domas, īstenotu saziņas nolūku un radītu vēlamu iespaidu uz adresātu. (VL.O.4.6.) • Prasmīgi izvēlas un analizē iederīgākos un precīzākos pareizrūnas, gramatikas un interpunkcijas līdzekļus ietekmīga teksta veidošanai. (VL.O.4.7.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Attīsta ieradumu domāt par valodu sistēmiski, kā arī izvēlēties piemērotākos dažādu valodas līmeņu izteiksmes līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)
<p>Jēdzieni: vārdkopa, vārdrinda jeb vārdvirkne, sintaktiskās attieksmes, sakārtojums, pakārtojums, vienkāršs teikums, gramatiskais centrs, salikts teikums, salikts sakārtots teikums, salikts pakārtots teikums, jaukts salikts teikums, izteikums, interpunkcija, pieturzīme jeb interpunkcijas zīme, savrupinājums, divdabja teiciens, iespraudums, uzruna, modāls vārds, izsaukmes vārds, reducējums, parcelāts.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Peejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/FC57F8D9-B984-4508-8D01-59675597AD80/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Blinkena, A. (2009). <i>Latviešu interpunkcija</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Guļevska, D., Miķelsone, A., Porīte, T. (2002). <i>Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata</i> . Rīga: Avots.	
Koluža, R. (1995). <i>Palīdzi, māsiņ! Pareizrakstības rokasgrāmata</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Koluža, R. (2003). <i>Tā vai šitā? Latviešu valodas rokasgrāmata. 10.-12. klasei</i> . Lielvārde: Lielvārds	
<i>Latviešu valodas rokasgrāmata</i> . (2018). Latviešu valodas aģentūra	http://valodasrokasgramata.lv
Nītiņa, D., Grigorjevs, J. (red.). (2013). <i>Latviešu valodas gramatika</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts	

Nosaukums	Pieejams
Skujiņa, V. (red.) (2007). <i>Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts	
Urževica, S. (2010). <i>Rokasgrāmata latviešu valodā</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Veisbergs, A. (red.) (2013). <i>Latviešu valoda</i> . Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Sintaktisko konstrukciju daudzveidība	skolo.lv	Pieturzīmju lietojums, atdalot dažādas teikuma konstrukcijas	https://skolo.lv/mod/assign/view.php?id=22852518
	Tavaklase.lv	Iespraudumi: iesprausti vārdi, vārdu savienojumi un paskaidrojošas vārdu grupas; iestarpināti vārdi, vārdu savienojumi	https://www.tavaklase.lv/video/iespraudumi-iesprausti-vardi-vardu-savienojumi-un-paskaidrojosas-vardu-grupas-iestarpinati-vardi-vardu-savienojumi-surdo-2/
		Kā? Nekā. It kā. Tāpat kā. Pieturzīmes salīdzinājumā	https://www.tavaklase.lv/video/ka-neka-it-ka-tapat-ka-pieturzimes-salidzinajuma-surdo-2/
		Vai! Vai? Vai... Vārdšķiru homonīmija un pieturzīmes, ko nosaka "vai" lietojums teikumā	https://www.tavaklase.lv/video/vai-vai-vai-vardskiru-homonimija-un-pieturzimes-ko-nosaka-vai-lietojums-teikuma-surdo-2/
		Atkārtojums par saliktu pakārtotu teikumu	https://www.tavaklase.lv/video/atkartojums-par-saliktu-pakartotu-teikumu/
Interpunkcijas nozīme tekstā	Skola2030	Sintakse un tekstveide	https://mape.gov.lv/catalog/materials/FC57F8D9-B984-4508-8D01-59675597AD80/view?preview=94AF26D8-8125-4A1A-A1CD-C953396E-EBB6
Interpunkcijas stilistiskās funkcijas	Tavaklase.lv	Teksta valodas analīze: sintaktiskie līdzekļi un interpunkcija	https://www.tavaklase.lv/video/teksta-valodas-analize-sintaktiskie-lidzekli-un-interpunkcija-surdo-2/

4.6. Pareizrakstība un valodas kultūra

Ieteicamais laiks temata apguvei: apmēram 6 % no plānotā mācību stundu skaita.

Temata apguves mērķis

Veidot izpratni par valodas kultūras nozīmi latviešu literārās valodas attīstībā.

Nostiprināt prasmi kritiski vērtēt literārās valodas normu mainīgumu – nošķirt novecojušas normas no aktuālām, izmantojot zināmus normatīvos avotus.

Atkārtot un pilnveidot zināšanas par svarīgākajām pareizrakstības un pareizrūnas normām.

Sasniedzamie rezultāti

Ziņas	Prasmes
<ul style="list-style-type: none"> Valodas kultūrā tiek šķirtas obligātās literārās valodas normas, kas attiecināmas uz pareizrakstību, pareizrūnu un morfoloģiju, un vēlamās, ieteicamās normas, kas ierobežo latviešu literārās valodas vārddarināšanu un sintaksi, kā arī leksikas izvēli tekstveidē. Obligātās normas ir jāzina un jāizmanto visiem valodas lietotājiem, savukārt vēlamajām normām bieži ir ieteikuma raksturs. Literārās valodas normas ir mainīgas – tās var novecot, atjaunoties, mainīties un pilnībā izzust, tāpēc jebkura literārās valodas norma ir jāvērtē no mūsdienīguma viedokļa. Literārās valodas normu funkcionalitāti nosaka jaunākie normatīvie avoti. Pareizrakstība un pareizrūna ir nozīmīga latviešu valodas kultūras daļa, tāpēc šo nozaru problēmjaudājumi (svešvārdu pareizrakstība, lielo burtu lietojums u. c.) ir ļoti aktuāli valodas lietojumā. 	<ul style="list-style-type: none"> levēro pareizrakstības un pareizrūnas normas tekstveidē un apzināti veido tekstus atbilstoši latviešu literārās valodas normām. Pārzina un ievēro latviešu literārās valodas normas mutvārdu runā, rakstos, elektroniskajā vidē, zina valodas etiķeti. Vērtē literārās valodas normu iederību dažādu žanru un stilu tekstos. Nepieciešamības gadījumā prot atrast avotus, lai precizētu attiecīgo valodas normu. Spēj vispārināt ar valodas kultūru saistītos problēmjaudājumus un izsaka priekšlikumus valodas kultūras problēmjaudājumu risināšanai un savas valodas kultūras izkopšanai, pamatojot savu viedokli.
Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Vērtē savu un citu personu valodu praktiskā lietojuma situācijās. (VL.O.1.1.) Formulē viedokli par latviešu literārās valodas un tās paveidu nozīmi savas latviešu valodas bagātināšanā un attīstībā. (VL.O.1.2.) 	<ul style="list-style-type: none"> Attīsta ieradumu domāt par valodu sistēmiski, kā arī izvēlēties piemērotākos dažādu valodas līmeņu izteiksmes līdzekļus savu tekstu veidošanā un bagātināšanā. (Tikumi – gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)

Komplekss sasniedzamais rezultāts	Ieradumi
<ul style="list-style-type: none"> Izvēlas piemērotākos latviešu valodas mācību resursus savas valodas pilnveidei, pamatojot izvēli ar racionāliem un emocionāliem argumentiem. Piedāvā inovatīvus risinājumus latviešu valodas jautājumu apguvei un valodas lietpratības veicināšanai. (VL.O.1.4.) Regulē savu lingvistisko uzvedību, lai īstenotu saziņas mērķus vai mainītu komunikācijas gaitu, ja tiek pārkāptas saziņas kultūras normas. (VL.O.2.4.) Veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba redīgēšanas nepieciešamību. (VL.O.3.1.) Apzinās savu individuālā stila īpatnības un mērķtiecīgi, sistemātiski bagātina to. Izmanto savu individuālo stilu dažādās saziņas situācijās, izvērtējot tā atbilstmi un efektivitāti. (VL.O.3.5.) Spriež par teksta uzbūvi, analizējot valodas sistēmas (fonētikas, leksikas, morfoloģijas, sintakses) elementu mijiedarbību un dominantāni tekstā. Izmanto sistēmiski saderīgus valodas līdzekļus, lai veidotu noteiktam stilam un saziņas nolūkam atbilstošu tekstu. (VL.O.4.2.) Prasmīgi izvēlas un analizē iederīgākos un precīzākos pareizrūnas, gramatikas un interpunkcijas līdzekļus ietekmīga teksta veidošanai. Tekstā ievēro literārās valodas pareizrūnas un pareizrakstības normas. (VL.O.4.7.) 	<ul style="list-style-type: none"> Nostiprina ieradumu veidot gramatiski pilnvērtīgus un atbilstošus tekstus, izvēloties iederīgākos vārdus, kā arī atbilstošas gramatiskās konstrukcijas sava mērķa sasniegšanai. (Tikumi – atbildība, gudrība, centība; vērtības – latviešu valoda, kultūra)
<p>Jēdzieni: valodas kultūra, normēšana, literārā norma, grafēma, īpašvārds, citvalodu īpašvārds, ortoēpija, ortogrāfija.</p>	

Mācību līdzekļi

Nosaukums	Pieejams
Skola2030/Skolo.lv mācību līdzekļi	https://mape.gov.lv/catalog/materials/A2541059-7DB9-438F-9846-9B29312B6931/view jeb https://skolo.lv/course/view.php?id=159654&section=1
Citi mācību līdzekļi	
Freimane, I. (1993). <i>Valodas kultūra teorētiskā skatījumā</i> . Rīga: Zvaigzne	
<i>Kļūda, kļūda? Vai tiešām kļūda?</i> LVA	https://maciunmacies.valoda.lv/maci/kluda-kluda-vai-tiesam-kluda

Nosaukums	Pieejams
Koluža, R. (2003). <i>Tā vai šitā? Latviešu valodas rokasgrāmata 9. – 12. klasei</i> . Lielvārde: Lielvārds	
Laugale, V., Šulce, Dz. (2012). <i>Lielo burtu lietojums latviešu valodā: ieskats vēsturiskajā izpētē, problēmas un risinājumi</i> . Rīga: Latviešu valodas aģentūra	
Paegle, Dz., Kušķis, J. (1994). <i>Kā latvietis runā ... Praktiski ieteikumi valodas kultūrā</i> . Rīga: Zvaigzne	
Rubīna, A. (2006). <i>Latviešu valodas rokasgrāmata. Valodas kultūra teorijā un praksē</i> . Rīga: Zvaigzne ABC	
Skujiņa, V. (red.) (2007). <i>Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca</i> . Rīga: LU Latviešu valodas institūts	
Strautiņa, V., Šulce, Dz. (2009). <i>Latviešu valodas pareizrūna un pareizrakstība</i> . Rīga: RaKa	
<i>Tu domā valodu/valoda domā tevi</i> . LVA	https://maciunmacies.valoda.lv/maci/tu-doma-valodu-valoda-doma-tevi
Veisbergs, A. (red.) (2013). <i>Latviešu valoda</i> . Rīga: LU Akadēmiskais apgāds	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Valodas kultūra un valodas prakse	Skola2030	Valodas kultūra un valodas prakse	https://mape.gov.lv/catalog/materials/A2541059-7DB9-438F-9846-9B29312B6931/view?preview=7577FED4-B082-4A48-A43D-82D2508855F9
	skolo.lv	Valodas kultūra	https://skolo.lv/mod/h5pactivity/view.php?id=22852554
		Ieteikumi, kā pilnveidot savu valodas kultūru	https://skolo.lv/mod/h5pactivity/view.php?id=22852560
		Tekstu un videosīžeta valodas analīze	https://skolo.lv/mod/assign/view.php?id=22852563
Latviešu valodas aģentūra	Valodas kārtība. Kārtība valodā	https://www.youtube.com/watch?v=-eehx0olsuY&t=2122s	

Apakštemats	Mācību materiāla autors/avots	Mācību materiāla nosaukums	Materiāls pieejams
Valodas normēšana un normu maiņa	Latviešu valodas aģentūra	Citvalodu personvārdu atveide latviešu valodā	https://www.personvarduatveide.lv/
	Izdevums "Latvijas Vēstnesis"	Lai valoda izdzīvotu – tā ir rūpīgi jākopj	https://www.vestnesis.lv/ta/id/8919
Pareizrūnas un pareizrakstības aktualitātes	skolo.lv	Latviešu valodas vārdu formu pareizrakstības uzziņu sistēma internetā	https://skolo.lv/mod/url/view.php?id=22852569
	Latvijas Sabiedriskie Mediji	Skaidrību un precizitāti valodā nomaina politikorektuma un birokratizācijas mode	https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/ka-labak-dziivot/skaidribu-un-precizitati-valoda-nomaina-politikorektuma-un-biokr.a144779/

Izdevniecību atbalsts

- Urbanoviča, I., Šūpola, R., Vanaga, A. *Latviešu valoda 10. klasei + CD*. Rīga: Zvaigzne ABC. ISBN: 978-9934-0-1448-2
- Urbanoviča, I., Šūpola, R., Vanaga, A. *Latviešu valoda 10. klasei. Skolotāja grāmata + CD*. Rīga: Zvaigzne ABC. ISBN: 978-9934-0-1533-5
- Urbanoviča, I., Šūpola, R., Vanaga, A. *Latviešu valoda 11. klasei + CD*. Rīga: Zvaigzne ABC. ISBN: 978-9934-0-2038-4. Apstiprinājusi LR IZM 2011. gadā.
- Urbanoviča, I., Šūpola, R., Vanaga, A. *Latviešu valoda 11. klasei. Skolotāja grāmata + CD*. Rīga: Zvaigzne ABC. ISBN: 978-9934-0-2293-7.
- Urbanoviča, I., Šūpola, R., Vanaga, A. *Latviešu valoda 12. klasei + CD*. Rīga: Zvaigzne ABC. ISBN: 978-9934-0-2857-1
- Pātaga, D., Puke, A., Vanaga, A. *Laboratorijas darbi literatūrā un latviešu valodā vidusskolasī*. Rīga: Zvaigzne ABC. ISBN: 978-9934-0-9697-6
- Jonkuse, L. *Vingrinājumu lapas ikdienas darbam latviešu valodas stundās 9. – 12. klašu skolēniem*. Rīga: Zvaigzne ABC. ISBN: 978-9934-0-6041-0